

**LOKALNE
BADANIA
SPOŁECZNE**

WSPIERAMY LOKALNĄ POLSKĘ!

Potencjał rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD

Raport z badań

Lokalne Badania Społeczne dla Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”

Spis treści:

1. Wprowadzenie (s. 3)

2. Metodologia (s. 3)

3. Kluczowe wnioski i rekomendacje z badań (s. 5)

4. Opis wyników badań (s. 9)

4a. Analiza Danych Zastanych – dokumenty strategiczne i inne opracowania na temat badanego obszaru (s. 9)

4b. Analiza Danych Zastanych – wybrane dane statystyczne (s. 16)

4c. Wyniki badań ankietowych (s. 42)

4d. Wyniki badań jakościowych (s. 68)

1. Wprowadzenie

Firma Lokalne Badania Społeczne przeprowadziła ilościowo-jakościowy projekt badawczy pt.: „Potencjał rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD” na zlecenie Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”. Generalnym celem było pozyskanie zestawu informacji, które zostaną wykorzystane m.in. podczas opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) na lata 2014-2020, w tym:

- analiza społeczno-ekonomiczna obszaru LGD, struktura gospodarcza, określenie perspektyw rozwojowych obszaru LGD, w tym identyfikacja branż o szczególnym potencjale rozwojowym,
- określenie czynników wspomagających rozwój gospodarczy, w tym optymalnych sposobów wspierania przedsiębiorczości i miejscowych podmiotów gospodarczych,
- opis specyfiki i struktury miejscowego rynku pracy, określenie grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy oraz problemów odnoszących się do tych grup,
- sytuacja miejscowych podmiotów gospodarczych: potrzeby, potencjał i bariery rozwojowe, oczekiwane formy wsparcia...

Badanie zostało zrealizowane na obszarze LGD, w 10 następujących gminach: Brochów (powiat sochaczewski), Kampinos, Leszno, Błonie, Ożarów Mazowiecki, Stare Babice, Izabelin, Łomianki (powiat warszawski zachodni) oraz Czosnów i Leoncin (powiat nowodworski), w okresie od marca do maja 2015 roku.

2. Metodologia

Badanie zostało przeprowadzone w formie kilkietapowego cyklu, polegającego na zastosowaniu różnych, wzajemnie komplementarnych metod i technik badawczych, zgodnie z zasadą triangulacji metodologicznej. Takie podejście pozwoliło na uzyskanie

możliwie pełnej wiedzy i, w konsekwencji, przyczyniło się do sformułowania trafnych wniosków i rekomendacji z badań.

Badania ilościowe dostarczyły „twardych” danych, które posłużyły do opisu potencjału rozwojowego obszaru LGD - za pomocą liczb, procentów i wskaźników. Tego rodzaju informacje zostały pozyskane z zastosowaniem dwóch metod badawczych: Analizy Danych Zastanych (Desk Research) oraz badań ankietowych (ankieta audytoryjna, CAWI).

Analiza Danych Zastanych (Desk Research) została przeprowadzona w początkowej fazie badania i posłużyła m.in. integracji oraz syntezie dostępnych informacji, związanych z szeroko rozumianą sytuacją społeczno-ekonomiczną obszaru LGD. Wykorzystano informacje z dostępnych źródeł: danych statystycznych (m.in. Banku Danych Lokalnych GUS, Statystycznego Vademecum Samorządowca, PUP), dokumentów strategicznych, raportów, analiz, sprawozdań i innych podobnych opracowań. Ten komponent zrealizowanego cyklu badawczego potraktowany został jako etap przygotowawczy, który dostarczył tzw. tła badawczego i pozwolił na skonstruowanie optymalnych narzędzi badawczych (scenariusza Indywidualnych Wywiadów Pogłębionych).

W niniejszym opracowaniu wykorzystane zostały również **wyniki badań ankietowych**, zrealizowanych we własnym zakresie przez Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem”, a następnie przekazanych zespołowi badawczemu. Badania te były formą konsultacji społecznych założeń Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) na lata 2014-2020 i zostały przeprowadzone z wykorzystaniem dwóch metod badawczych: **ankiety audytoryjnej** (papierowe kwestionariusze były rozdawane podczas spotkań organizowanych przez Zamawiającego, a następnie wypełniane przez uczestników tych wydarzeń) oraz **Komputerowo Wspomaganych Wywiadów Internetowych – CAWI** (elektroniczna wersja wspomnianego narzędzia została zamieszczona na stronie internetowej Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”). Kwestionariusz zawierał 23 pytania w części głównej (w tym 19 pytań zamkniętych i 4 pytania otwarte) oraz 10 pytań w metryczce. W badaniu ankietowym wzięło udział łącznie 155 osób.

Zasadniczym elementem cyklu badawczego była realizacja serii **20 Indywidualnych Wywiadów Grupowych (IDI)**. Wywiady te zostały przeprowadzone z dwiema grupami respondentów: przedsiębiorcami, prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarze LGD, a także tzw. kompetentnymi informatorami - miejscowymi ekspertami w obszarze rynku

pracy, przedsiębiorczości, rozwoju i polityki społecznej. Wspomniane **badania jakościowe** zostały przeprowadzone przy użyciu „miękkich”, „rozumiejących” metod. Zastosowane narzędzia i techniki badawcze pozwoliły na określenie sposobu myślenia respondentów, w tym dotarcie do ich – nierzadko ukrytych lub nieuświadomionych – opinii czy motywacji. Uzyskany obraz jest wielowątkowy, wielopłaszczyznowy, a także – ze względu na możliwość zestawienia i porównania opinii różnych grup respondentów – wieloperspektywiczny.

3. Kluczowe wnioski i rekomendacje z badań

- Jak pokazują badania, **obszar LGD jest niejednorodny**, a poszczególne gminy mają zróżnicowane atuty, problemy i szanse rozwojowe. W związku z tym warto rozważyć możliwość **segmentacji gmin należących do tego obszaru i zastosowanie specyficznych, dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb instrumentów wsparcia**. Na badanym terytorium zdecydowanie wyróżniają się niektóre gminy podwarszawskie: Izabelin, Łomianki, Stare Babice (relatywnie wysoki poziom rozwoju, miejsce intensywnej zabudowy - osiedlania się warszawiaków z klasy średniej), kolejną grupę stanowią gminy Błonie i Ożarów Mazowiecki (gminy miejsko-wiejskie, tradycje przemysłowe, duże nasycenie podmiotów gospodarczych), dalej wyodrębnić można gminy Leszno i Kampinos (umiarkowany poziom rozwoju, obszary wiejskie, znaczący udział terenów chronionych), a także pozostałe jednostki: Brochów, Czosnów i Leoncin (najbardziej oddalone od Warszawy i zarazem najsłabsze pod względem gospodarczym). Tego rodzaju profilowanie niektórych działań sprzyjałoby ich skuteczności i – co za tym idzie – mogłoby generować szczególnie silne impulsy rozwojowe.
- Znaczącą część obszaru LGD zajmują tereny chronione, w tym Kampinoski Park Narodowy, co z jednej strony jest atutem, zaś z drugiej – pewnym ograniczeniem. Wydaje się, że kluczowym wyzwaniem jest umiejętne **pogodzenie troski o ochronę przyrody i krajobrazu z rozwojem gospodarczym**. W tym celu konieczne są działania mediacyjne, zmierzające do zbudowania trwałego kompromisu między

głównymi interesariuszami obszaru LGD. Ten dialog powinien obejmować jak najszersze spektrum lokalnych aktorów społecznych, reprezentujących różne sektory (publiczny, pozarządowy, prywatny), społeczności i środowiska.

- Jednym z istotnych priorytetów Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 powinno stać się również **wzmacnianie kapitału społecznego**, kreowanie kultury współpracy i kompromisu, budowanie więzi i zaufania między ludźmi, a także instytucjami, organizacjami i podmiotami gospodarczymi. W świetle dorobku nauk społecznych można stwierdzić, że tego rodzaju czynniki mają kluczowe znaczenie dla sukcesu gospodarczego.
- W świetle badań **największy potencjał rozwoju** mają następujące branże: turystyka i rekreacja (np. stadniny koni, pola golfowe), gastronomia, usługi noclegowe (w tym obiekty konferencyjne), usługi opiekuńcze (np. domy opieki dla osób w podeszłym wieku i/lub z różnymi niepełnosprawnościami), prowadzenie żłobków i przedszkoli, usługi porządkowe, a także - lokalnie – handel, przetwórstwo spożywcze, transport i logistyka. W związku z intensywnie rozwijającą się zabudową obszarów sąsiadujących z Warszawą pozytywnie należy ocenić również perspektywy rozwoju branży budowlanej.
- Niektóre z tych branż mogą być rozwijane przez **podmioty ekonomii społecznej**. Tego rodzaju przedsiębiorstwa społeczne powinny być wspierane, ponieważ są one unikatowym narzędziem aktywizacji społecznej i zawodowej osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dodajmy, że uczestnicy badania ankietowego widzą potrzebę wspierania takich grup defaworyzowanych na rynku pracy, jak: seniorzy, młodzież, kobiety, a także osoby niepełnosprawne.
- Działalność gospodarcza na obszarze LGD może być skierowana do trzech grup odbiorców: dotychczasowych mieszkańców, nowych osiedleńców, a także warszawiaków. Zwłaszcza ta ostatnia grupa potencjalnych klientów wydaje się szczególnie atrakcyjna, ze względu na **bliskość geograficzną i zamożność**

mieszkańców stolicy. Innymi słowy, obszar LGD powinien w większym stopniu niż dotychczas wykorzystywać szanse związane z sąsiedztwem Warszawy. Oznacza to m.in. potrzebę **rozszerzenia i podniesienia standardu dotychczasowej oferty.** Chodzi tu nie tylko o atrakcyjne formy spędzania czasu wolnego, ale również inne rodzaje usług skierowanych do warszawiaków.

- W związku z powyższym rekomendowane jest prowadzenie **stałych, cyklicznych badań i analiz rynkowych** (na populacji mieszkańców Warszawy i/lub dzielnic bezpośrednio sąsiadujących z obszarem LGD, jak Bemowo czy Bielany). Tego rodzaju pomiary pozwoliłyby na określenie oczekiwań i potrzeb naturalnej grupy docelowej obszaru LGD, jaką są warszawiacy. Jednocześnie warto rozważyć zaprojektowanie i cykliczną realizację badań natężenia ruchu turystycznego na obszarze LGD.
- Duże znaczenie ma również dostępność komunikacyjna, zwłaszcza **rozwój infrastruktury rowerowej** (sieć ścieżek łączących obszar LGD z Warszawą, ich oznakowanie, tworzenie wypożyczalni lub przechowalni rowerów). W tym miejscu warto również wspomnieć o potrzebie podniesienia jakości komunikacji publicznej (zwłaszcza połączeń między niektórymi gminami oraz wewnątrz gmin, głównie na obszarach wiejskich). Duże znaczenie ma również tworzenie zintegrowanej i rozproszonej sieci parkingów, a więc miejsc rozprawdzania ruchu turystycznego (co jest szczególnie istotne z perspektywy zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych KPN).
- Z pewnością powinny być podejmowane działania z zakresu **promocji gospodarczej**, takie jak np. tworzenie produktów lokalnych (np. turystycznych, kulinarnych, kulturalnych, edukacyjnych...), budowanie marki obszaru LGD czy prowadzenie kampanii wizerunkowych, skierowanych do wybranych grup docelowych. Być może warto rozważyć stworzenie dużej imprezy kulturalnej, promującej obszar LGD, a także wzmocnienie i koordynację polityki informacyjnej (punkty informacyjne, portal internetowy, media społecznościowe...).

- Rekomendowane jest podjęcie **działań wspierających przedsiębiorczość na obszarze LGD**. Oznacza to zarówno edukację i promocję tego rodzaju postaw wśród młodych ludzi, którzy chcieliby podjąć działalność gospodarczą, ale również wsparcie już istniejących firm.
- **Przedstawiciele mniejszych firm** oczekują głównie możliwości pozyskania środków na konkretne przedsięwzięcia, np. budowę hali produkcyjnej, zakup działki lub sprzętu, inwestycje unowocześniające ich firmy, zwiększające ich konkurencyjność, rozszerzające zakres dotychczasowej działalności lub obejmujące całkowicie nowe rodzaje działalności.
- Z kolei **osoby reprezentujące większe podmioty gospodarcze** oczekują: tanich kredytów i pożyczek na sfinansowanie bieżącej działalności, dostępu do kapitału na realizację konkretnych inwestycji, zabezpieczenie wkładu własnego itp., promocji gospodarczej ze strony instytucji publicznych, np. na poziomie regionu (promowanie mazowieckich firm, tworzenie produktów regionalnych), szerszego i kompleksowego wsparcia eksperckiego (np. edukacja, doradztwo, konsulting, analizy rynkowe, marketing i wsparcie sprzedaży, promocja firmy/marki, pomoc we wdrażaniu nowych rozwiązań/usług/produktów, badania i rozwój).
- Na podstawie badań można stwierdzić, że wielu przedsiębiorców chciałoby skorzystać z kompleksowej usługi, którą można określić mianem **brokeringu źródeł zewnętrznego finansowania**. Chodzi o dostarczenie wiarygodnej, rzetelnej i skoncentrowanej w jednym miejscu informacji, profesjonalne doradztwo, dostosowane do indywidualnych potrzeb, pomoc w wyborze optymalnych źródeł finansowania (spośród wszystkich dostępnych możliwości), a następnie wsparcie w pokonywaniu barier biurokratycznych: pomoc w przygotowaniu wniosku, sprawdzenie poprawności aplikacji pod względem formalnym, wsparcie na etapie realizacji projektu, w tym w rozliczeniach i sprawozdawczości („*przystałoby się takie poprowadzenie za rękę...*”).

4. Opis wyników badań

4a. Analiza Danych Zastanych – dokumenty strategiczne i inne opracowania na temat badanego obszaru

Pierwszy z etapów niniejszej analizy polegał na dotarciu do dostępnych dokumentów strategicznych, zawierających elementy diagnostyczne i prognostyczne. Co istotne, są to opracowania o bardzo różnym zasięgu terytorialnym: gminnym, powiatowym oraz obejmującym obszar funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania – Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”. W odniesieniu do każdej z porównywanych jednostek administracyjnych analizowane były możliwie najbardziej aktualne dokumenty. Warto zaznaczyć, że w wielu przypadkach termin ich uchwalenia jest dość odległy, zatem niektóre elementy formułowanych diagnoz, założone cele i proponowane rozwiązania mogły ulec częściowej dezaktualizacji. Precyzując, najstarszy z tych dokumentów został przyjęty w roku 2002, natomiast najnowsze opracowania zaktualizowano w 2014 roku. Innymi słowy, informacje prezentowane w tym rozdziale są nie tylko syntezą dotychczasowej wiedzy na temat szeroko rozumianej sytuacji społeczno-ekonomicznej, a także perspektyw rozwojowych badanego terytorium, ale również – w pewnym stopniu - należy je potraktować jako zestawienie danych archiwalnych. Dotyczy to zwłaszcza dokumentów uchwalonych na początku poprzedniej dekady – niektóre z nich pochodzą z okresu sprzed lub tuż po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej i były skorelowane z minionymi perspektywami finansowymi UE. Prezentowane dane stanowią punkt wyjścia i zarazem tło badań właściwych, realizowanych podczas kolejnych etapów projektu. Niektóre informacje opisujące cechy badanego obszaru mają jednak wymiar strukturalny i – jak pokazują wyniki przeprowadzonych badań empirycznych, publikowanych w dalszej części tego opracowania – nie straciły na aktualności. Co niezmiernie istotne, w ramach niniejszej analizy skupiono się głównie na elementach mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą badanego obszaru, a więc kluczowych czynnikach stymulujących lub hamujących rozwój.

W niniejszym rozdziale przeanalizowane zostały następujące dokumenty strategiczne:

1. Lokalna Strategia Rozwoju Na Lata 2007 – 2013 (z 2009 roku, zaktualizowana w 2014 roku);
2. Strategia Rozwoju Powiatu Warszawskiego Zachodniego do 2015 roku (zaktualizowana w 2014 roku);
3. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Warszawskiego Zachodniego do 2013 roku (z 2004 roku);
4. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Nowodworskiego (z 2002 roku);
5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Leoncin do roku 2020 (z 2006 roku);
6. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Czosnów do 2020 roku (z 2008 roku);
7. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Łomianki do 2020 roku (z 2008 roku);
8. Strategia Rozwoju Gminy Izabelin do 2020 roku (z 2010 roku);
9. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Stare Babice do roku 2020 (zaktualizowana w 2006 roku);
10. Strategia Rozwoju Gminy Ożarów Mazowiecki 2014-2020 (z 2014 roku);
11. Strategia Rozwoju Gminy Błonie 2014-2020 (z 2013 roku);
12. Strategia Rozwoju Gminy Leszno 2005-2014 (wersja uaktualniona w 2007 roku pod kątem okresu programowania funduszy strukturalnych w latach 2007-2013);
13. Strategia Rozwoju Gminy Kampinos do 2020 roku (z 2003 roku);
14. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Brochów do 2015 roku (z 2004 roku).

W poniższej tabeli zamieszczone zostały kluczowe elementy diagnoz społeczno-ekonomicznych, pochodzące z wymienionych wyżej dokumentów strategicznych, obejmujących obszar LGD. Co istotne, najważniejsze cechy badanego terytorium zostały podzielone na 4 grupy: czynniki wspierające rozwój społeczno-gospodarczy, bariery rozwoju, najbardziej rozpowszechnione obszary gospodarki, a także branże o największym potencjale rozwojowym. W poniższej tabeli znalazły się wskazania, które najczęściej były przywoływane w analizowanych opracowaniach (te, które znalazły odzwierciedlenie w przeszło połowie badanych dokumentów strategicznych).

Tabela 1. Synteza czynników mających wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy obszaru LGD¹

<u>Czynniki wspierające rozwój społeczno-gospodarczy:</u>	<u>Barlery rozwoju społeczno-gospodarczego:</u>
-bliskość Warszawy -bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe Kampinoskiego Parku Narodowego, otuliny KPN oraz Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, korzystne warunki klimatyczne, tereny atrakcyjne turystycznie -walory i zasoby dziedzictwa kulturowego -atrakcyjna lokalizacja nowych inwestycji mieszkaniowych, zwłaszcza zabudowy jednorodzinnej	-brak odpowiedniej bazy hotelowej, gastronomicznej, agroturystycznej i rekreacyjnej -ograniczenia działań inwestycyjnych i ingerencja KPN w rozwój gmin -stan infrastruktury technicznej, w tym drogowej
<u>Dominujące obszary gospodarki:</u>	<u>Obszary gospodarki o największym potencjale rozwojowym:</u>
-rolnictwo -usługi -handel	-turystyka (zwłaszcza weekendowa, jednego dnia), agroturystyka i rekreacja -sektory gospodarki przyjazne dla środowiska (np. rolnictwo ekologiczne)

We wszystkich analizowanych dokumentach strategicznych wśród najważniejszych cech sprzyjających rozwojowi wskazana została **bliskość Warszawy**. Chodzi tu przede wszystkim o dostęp mieszkańców obszaru LGD do warszawskiego rynku pracy, a także możliwość korzystania z oferowanych przez stolicę usług i dóbr kultury. Populacja mieszkańców stolicy może być również atrakcyjnym rynkiem zbytu dla miejscowych podmiotów gospodarczych. Znacząca część badanego terytorium jest typowym obszarem podmiejskim, a więc naturalnym **miejsmem osiedlania się mieszkańców Warszawy**, którzy kupują tutaj działki i budują domy (dotyczy to zwłaszcza gmin bezpośrednio sąsiadujących ze stolicą). Chociaż bliskie sąsiedztwo stolicy jest niewątpliwie **mocną stroną oraz szansą rozwojową** obszaru LGD, jednak może być również **źródłem pewnych zagrożeń**, na przykład związanych ze zjawiskiem „wysysania” kapitału ludzkiego, zwłaszcza młodych, przedsiębiorczych i wykształconych osób, które realizują swoje aspiracje edukacyjne i zawodowe na rynku stołecznym. Zarysowany tutaj problem odczuwają nie tylko miejscowi

¹ Na podstawie wszystkich wyżej wymienionych dokumentów strategicznych

pracodawcy, ale również szkoły, instytucje kultury, urzędy czy organizacje pozarządowe. Autorzy badanych opracowań zwracają również uwagę na **walory przyrodniczo-krajobrazowe i klimatyczne** badanego terytorium, na którym ulokowany jest Kampinoski Park Narodowy, otulina parku, a także malowniczy obszar nadwiślański. Te naturalne zasoby, a także dziedzictwo kulturowe (zabytki, dobra kultury, miejsca naznaczone historią) stanowią o **atrakcyjności turystycznej** analizowanego obszaru.

Jak wynika z analizowanych dokumentów, ten **potencjał rozwoju turystyki na obszarze LGD nie jest w pełni wykorzystany**. Jako główna przyczyna tego stanu rzeczy zidentyfikowany został niezadowolający stan infrastruktury turystycznej, w tym obiektów noclegowych, gastronomicznych czy rekreacyjnych. Istotnym ograniczeniem są również trudności związane z **koniecznością pogodzenia działań na rzecz ochrony przyrody z inwestycjami w bazę turystyczną** czy – szerzej – **rozwojem gospodarczym**. W świetle analizowanych dokumentów problem ten dotyczy zwłaszcza gmin, na terenie których znajdują się tereny Kampinoskiego Parku Narodowego. Do najczęściej wymienianych barier rozwojowych obszaru LGD należy zaliczyć również kwestie związane z **niewystarczającym rozwojem infrastruktury technicznej**. W tym miejscu warto wspomnieć, że w okresie ostatnich lat w otoczeniu badanego terytorium zrealizowanych zostało kilka istotnych przedsięwzięć drogowych, ułatwiających komunikację ze stolicą, a także zwiększających atrakcyjność inwestycyjną obszaru LGD (przede wszystkim można tu wymienić autostradę A2, a także połączone z nią odcinki warszawskiej obwodnicy: północny – S8 oraz południowy – S2).

W strukturze gospodarczej badanego obszaru przeważają branże, które można określić mianem „tradycyjnych”, a więc rolnictwo, handel i usługi. Co istotne, jako obszary o największym potencjale rozwojowym autorzy analizowanych dokumentów identyfikują głównie szeroko rozumianą **branżę związaną z zagospodarowaniem czasu wolnego** (baza turystyczna i noclegowa, gastronomia, obiekty rekreacyjne). Warto zaznaczyć, że tego rodzaju oferta skierowana jest głównie do mieszkańców Warszawy (np. turystyka jednego dnia lub weekendowa), natomiast istniejący potencjał w tym obszarze nie jest należycie wykorzystywany.

Analiza wspomnianych dokumentów strategicznych wskazuje na duże zróżnicowanie obszaru LGD. Wiele z elementów diagnostycznych, opublikowanych w tych opracowaniach

miało zasięg lokalny, zatem należy zaliczyć je do lokalnej specyfiki. Oznacza to, że – oprócz opisywanych w tym rozdziale czynników uniwersalnych - poszczególne gminy mają specyficzne atuty, a także ograniczenia i mankamenty. Z pewnością można mówić o kilku osobnych segmentach czy grupach gmin, należących do badanego obszaru LGD. Potwierdza to analiza danych statystycznych, a także badania empiryczne, zrealizowane w ramach niniejszego przedsięwzięcia, o czym szerzej piszemy w kolejnych rozdziałach tego opracowania.

W tym miejscu warto przywołać najważniejsze ustalenia z badań społecznych, dotyczących obszaru LGD. Dość obszerne pomiary ilościowe zostały zrealizowane przez firmę Lokalne Badania Społeczne – dwukrotnie, najpierw w 2011, a następnie – 2014 roku. Wyniki obydwu pomiarów wskazują, że prawie 9 na 10 badanych zaobserwowało zmiany w swoich gminach w okresie ostatnich kilku lat, przy czym w percepcji mieszkańców zdecydowanie przeważają zmiany pozytywne. W roku 2014 prawie 60 proc. badanych mieszkańców obszaru LGD było zadowolonych z działalności władz swoich gmin, zaś odmienną opinię na ten temat miało 16 proc. ankietowanych. Najwyższe oceny mieszkańców zyskała działalność samorządów związana z budową i utrzymaniem infrastruktury oświatowej, na kolejnych miejscach wymieniano czystość i porządek, jakość obsługi klienta w urzędach miasta lub gminy, a także pozyskiwanie dotacji z UE. Relatywnie niskie oceny formułowano w odniesieniu do sfery związanej z komunikacją i transportem, natomiast dwa ostatnie miejsca w rankingu zajęły: służba zdrowia, a także przyciąganie inwestorów tworzących miejsca pracy. Najbardziej oczekiwanym przez mieszkańców priorytetem inwestycyjnym są inwestycje drogowe, a także remonty i utrzymanie istniejącej infrastruktury drogowej. Na kolejnych miejscach ankietowani wskazali wspieranie służby zdrowia, przyciąganie inwestorów oraz komunikację publiczną. Zdecydowana większość badanych deklaruje poczucie związku z aktualnie zamieszkiwaną gminą. 76 proc. badanych w roku 2014 i 82 proc. w roku 2011 deklaruje, że wiąże przyszłość – swoją i swojej rodziny – z aktualnie zamieszkiwaną gminą. Wysoki jest poziom satysfakcji z relacji sąsiedzkich - pozytywną ocenę formułuje 88-86 proc. badanych, zaś odmienną opinię w tej kwestii podziela 4-5 proc. respondentów. Około 9 na 10 badanych podejmowało przynajmniej jedną z form aktywności obywatelskiej. Najczęściej występujące przejawy zaangażowania to korzystanie z czynnego prawa wyborczego, popieranie inicjatyw społecznych w sprawach

lokalnych, a także udział w spotkaniach z przedstawicielami samorządu terytorialnego. Zdecydowana większość badanych deklaruje, że w okresie roku od momentu realizacji pomiaru czytali lub przeglądali jakąś gazetę lokalną. Wskaźnik członkostwa w organizacjach społecznych na obszarze LGD wynosi 12 proc. Wśród najczęściej wskazywanych problemów społecznych znalazło się bezrobocie, starzenie się społeczeństwa, narkomania, a także zły stan zdrowia ludności².

Pewne elementy diagnozy lokalnej zostały zawarte również w innym raporcie z badań, które poświęcone były identyfikacji ciekawych produktów kulinarnych na obszarze LGD, a także określeniu ich potencjału promocyjnego. Na obszarze objętym badaniem zidentyfikowane zostały ciekawe, często unikatowe produkty kulinarne, które w przyszłości mogłyby stać się elementem promocji terytorialnej. Co istotne, powyższa konstatacja odnosi się do zarówno do „profesjonalnych”, dostępnych na rynku wyrobów, jak i niektórych potraw nawiązujących do tradycyjnej kuchni (np. potrawy z ziemniaków, dyni, nalewki). Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że istnieje pewien potencjał w zakresie budowania promocji gmin, powiatu, czy regionu wokół ciekawych produktów kulinarnych. Respondenci opisują okolice swojego miejsca zamieszkania w bardzo pozytywnym świetle, jako spokojne, sympatyczne, przyjazne miejsca do życia. Większość z nich postrzega swoje gminy jako atrakcyjne turystycznie, malownicze, pełne ciekawych, wartych odwiedzenia miejsc. Każda z badanych gmin obfituje – ich zdaniem – w liczne atrakcje, a także pamiątki historyczne i zabytki, np. ciekawostki przyrodnicze: najgrubszy w Polsce białodrzew w Lesznie, 200-letnia lipa w Powązkach (gm. Leszno), zwierzęta (np. łosie, bobry, ptaki, rysie); malownicze miejsca w Puszczy Kampinoskiej: rezerваты przyrody, szlaki turystyczne; miejsca pamięci, związane z historią walk narodowyzwoleńczych, najczęściej z okresu II wojny światowej, ale również z wcześniejszych powstań: cmentarz w Palmirach, mogiły powstańcze, miejsca bitew (np. bitwa nad Bzurą), pamiątki walk partyzanckich; muzea etnograficzne: Chata Kampinoska w Granicy i prywatne muzeum etnograficzne Henryka Goszcza w Górkach (gmina Brochów); „trakt napoleoński” – droga, którą Napoleon wycofywał się spod Moskwy, przebiegająca przez Puszcę Kampinoską;

² Źródło: Diagnoza społeczna obszaru działania LGD, Raport z badań ilościowych i jakościowych, Lokalne Badania Społeczne dla Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”, 2014

zabytki związane z Chopinem (kościół w Brochowie, w którym ochrzczony został F. Chopin, nieopodal gminy Brochów znajduje się Żelazowa Wola); wycieczki kolejką wąskotorową z Sochaczewa do Puszczy Kampinoskiej (na teren gminy Brochów); dawne dworki szlacheckie (np. w Tułowicach w gminie Brochów); spływy kajakowe rzeką Bzurą czy pamiątki po osadnictwie olęderskim na terenach nadwiślanych (zabudowania, cmentarze, charakterystyczne nasadzenia wierzb). Badanie potwierdza, że turystyczną atrakcyjność obszaru LGD podnosi bliskość aglomeracji warszawskiej, co wiąże się z dostępnością tego terenu dla mieszkańców stolicy. Część badanych dostrzega również pewne mankamenty związane z sąsiedztwem Warszawy, przede wszystkim „odpływ” młodych ludzi do stolicy, zwłaszcza najbardziej wykształconych i aktywnych. Z drugiej strony duża część badanego obszaru jest typową „sypialnią” dużego miasta. Specyfiką większości gmin – zwłaszcza bezpośrednio sąsiadujących z Warszawą, jak Babice Stare, Izabelin, Ożarów Mazowiecki, czy Łomianki – jest mieszana struktura społeczna, a więc podział na „autochtonów” i „przyjezdnych”. Relacje między tymi grupami zazwyczaj są luźne i mało intensywne, z pewnością można mówić o wzajemnych stereotypach i uprzedzeniach, zatem integracja obu tych grup jest prawdziwym wyzwaniem dla władz poszczególnych gmin na badanym obszarze. Co niezmiernie istotne, na badanym obszarze odnaleźć można niewiele elementów tradycyjnej kultury ludowej, zwłaszcza w gminach bezpośrednio sąsiadujących z Warszawą. Jak wynika z badań, na tym terenie niewiele jest elementów lokalnych, specyficznych dla tej części Mazowsza. Jeśli występują pozostałości kultury ludowej, zazwyczaj nawiązują one do tradycji mazowieckich lub ogólnopolskich. W opinii respondentów obszar LGD ma ogromny potencjał turystyczny, lecz – jak sądzi większość – nie jest on należycie wykorzystywany. Część badanych sądzi, że zdecydowanie brakuje skoordynowanych działań z zakresu promocji turystycznej. Chodzi tu np. o udzielanie informacji turystycznej, budowę profesjonalnej strony internetowej, wydawanie stosownych publikacji, a także inwestowanie w infrastrukturę turystyczną, w tym właściwe oznakowanie obiektów i szlaków turystycznych. Miejscowe podmioty prowadzące działalność turystyczną mają poczucie braku wsparcia zewnętrznego i braku zainteresowania ze strony instytucji.

Zdaniem badanych warto byłoby również przeprowadzić inwentaryzację wiedzy na temat miejscowych atrakcji, ponieważ obecnie wydaje się ona być niepełna i rozproszona³.

4b. Analiza Danych Zastanych – wybrane dane statystyczne

W ramach niniejszej analizy zebrane zostały kluczowe dane statystyczne, które dostarczają wiedzy na temat aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej obszaru LGD. Przede wszystkim są to informacje o charakterze diagnostycznym, które są komplementarne względem wyników badań empirycznych, prezentowanych w dalszej części raportu. Poniższe dane zostały podzielone na kilka bloków tematycznych: ludność i powierzchnia, rynek pracy i pomoc społeczna, przedsiębiorczość, aktywność społeczna, sytuacja ekonomiczna, a także infrastruktura społeczna i techniczna.

Ludność i powierzchnia

Tabela 2. Stan ludności, przyrost naturalny i saldo migracji na obszarze LGD⁴

jednostki terytorialne	stan ludności na 31.12.2010	stan ludności na 31.12.2012	stan ludności na 31.12.2013	przyrost naturalny w 2013	saldo migracji ogółem w 2013 r.
Błonie	20774	21025	21133	-34	126
Brochów	4296	4304	4290	10	-31
Czosnów	9409	9619	9690	14	112
Izabelin	10182	10444	10523	-11	112
Kampinos	4204	4245	4291	-7	39
Leoncin	5347	5473	5512	-7	35
Leszno	9688	9846	9987	10	111
Łomianki	23794	24651	25013	54	324
Ożarów Maz.	21326	22024	22444	64	363
Stare Babice	16918	17389	17593	18	231
obszar LGD	125938	129020	130476	19	204

³Źródło: Produkty i potrawy lokalne, dziedzictwo kulinarne regionu, Raport z badań jakościowych, Lokalne Badania Społeczne dla Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”, 2012

⁴Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na koniec roku 2013 obszar LGD zamieszkiwało niemal 130,5 tys. osób, co stanowiło niespełna 2,5 proc. mieszkańców województwa mazowieckiego. Wyraźnie widać, że liczba ludności badanego terytorium zwiększa się w kolejnych latach, na co wpływa dodatkowo saldo migracji oraz przyrost naturalny. Największy wzrost – w liczbach bezwzględnych – odnotowany został w gminach: Łomianki, Ożarów Mazowiecki i Stare Babice, a także Błonie oraz Izabelin. Jediną gminą, w której liczba mieszkańców utrzymuje się na podobnym poziomie jest położony w powiecie sochaczewskim Brochów (minimalny spadek w latach 2010-2013).

Tabela 3. Powierzchnia, gęstość zaludnienia oraz powierzchnia obszarów chronionych – obszar LGD na tle województwa mazowieckiego i kraju⁵

jednostki terytorialne	powierzchnia w km kw.	gęstość zaludnienia w roku 2013 (liczba osób na 1 km kw.)	powierzchnia obszaru prawnie chronionego w km kw.
Błonie	86	247	4
Brochów	120	36	119
Czosnów	128	75	143
Izabelin	65	162	56
Kampinos	85	51	52
Leoncin	158	35	109
Leszno	125	80	87
Łomianki	39	644	28
Ożarów Maz.	71	315	2
Stare Babice	63	277	20
obszar LGD	940	139	620
woj. mazowieckie	35558	150	10555
Polska	312679	123	101648

Obszar LGD zajmuje ok. 940 km kw., co stanowi przeszło 2,5 proc. powierzchni województwa mazowieckiego. Wskaźnik gęstości zaludnienia jest nieco niższy na tle regionu i zarazem wyższy od średniej ogólnopolskiej. Największą gęstość zaludnienia odnotowano w gminie Łomianki, dalej – w gminie Ożarów Mazowiecki, a następnie – Stare

⁵Źródło: jak wyżej

Babice i Błonie. Z kolei najmniejszą gęstością zaludnienia charakteryzują się gminy Leoncin i Brochów, a także Kampinos.

Podczas interpretacji powyższych danych należy zwrócić uwagę na fakt, że w niektórych przypadkach procentowy udział powierzchni chronionej wynosi powyżej 100 proc. obszaru gmin. Powyższa konwencja prezentowania danych została przyjęta przez Bank Danych Lokalnych GUS, a sytuacja ta wynika z faktu, iż pełna weryfikacja powierzchni obszarów chronionych w stosunku do powierzchni gmin często nie jest możliwa. W wielu przypadkach jednostki, które przekazują dane na ten temat nie mają możliwości dostosowania ich do istniejącego podziału administracyjnego. Mimo tych istotnych ograniczeń analitycznych należy stwierdzić, że tereny chronione mają znaczący udział w powierzchni obszaru LGD, zwłaszcza kilku badanych gmin, co znacząco wpływa na możliwości inwestycyjne i perspektywy rozwojowe.

Tabela 4. Udział osób zaliczonych do ekonomicznych grup wieku ludności ogółem w roku 2013 (w proc.)⁶

jednostki terytorialne	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
Błonie	18,3	61,8	19,9
Brochów	19,1	62,7	18,2
Czosnów	19,7	64,6	15,7
Izabelin	20,5	62,7	16,8
Kampinos	19,6	62,5	17,9
Leoncin	19,1	63,6	17,3
Leszno	20,8	63,3	15,9
Łomianki	21,3	62,3	16,4
Ożarów Mazowiecki	19	63,4	17,6
Stare Babice	21,4	62,9	15,7
obszar LGD	20	62,8	17,2
województwo mazowieckie	18,6	62,4	19
Polska	18,2	63,4	18,4

Na tle regionu i kraju w populacja mieszkańców obszaru LGD charakteryzuje się ponadprzeciętnie wysokim udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym i zarazem

⁶Źródło: jak wyżej

relatywnie niskim odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym. Największy udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w strukturze ludności występuje w gminach: Babice Stare, Łomianki, Leszno oraz Izabelin, natomiast najwięcej osób w wieku poprodukcyjnym został odnotowany w gminie Błonie.

Rynek pracy i pomoc społeczna

Tabela 5. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w 2013 r. (w proc.)⁷

jednostki terytorialne	procentowy udział w ludności ogółem
Błonie	6%
Brochów	14,7%
Czosnów	7,4%
Izabelin	4,2%
Kampinos	6,8%
Leoncin	8,2%
Leszno	3,9%
Łomianki	2,4%
Ożarów Mazowiecki	2,6%
Stare Babice	2,8%
obszar LGD	4,5%
województwo mazowieckie	7%
Polska	8,3%

Udział klientów pomocy społecznej w strukturze ludności obszaru LGD jest znacząco niższy w porównaniu do danych regionalnych i ogólnokrajowych. Na uwagę zasługuje duże zróżnicowanie badanego terytorium. Najmniej osób korzystających ze świadczeń z systemu pomocy społecznej jest w trzech gminach bezpośrednio sąsiadujących z Warszawą: Łomianki, Ożarów Mazowiecki i Stare Babice. Zdecydowanie najtrudniejsza sytuacja występuje w jedynej gminie reprezentującej powiat sochaczewski – Brochowie, zaś

⁷Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

relatywie wysokie wartości wskaźnika odnotowano również w dwóch gminach należących do powiatu nowodworskiego – Leoncinie i Czosnowie.

Tabela 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2010-2014, dane na ostatni dzień roku kalendarzowego (w proc.)⁸

jednostki terytorialne	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	12,4	12,5	13,4	13,4	11,5
województwo mazowieckie	9,7	9,8	10,7	11,1	9,8
powiat nowodworski	12,4	13,4	13,0	12,8	12,2
powiat sochaczewski	10,1	10,9	11,5	11,5	10,6
powiat warszawski zachodni	5,9	6,2	6,6	6,8	5,8

Ponieważ informacje na temat stopy bezrobocia rejestrowanego zbierane są na poziomie powiatów, nie mamy możliwości zaprezentowania danych dotyczących obszaru LGD, ani zestawienia wskaźników dla poszczególnych gmin. Mimo tego wyraźnie widać, że porównywane jednostki administracyjne dość znacząco się różnią. Relatywnie niski poziom bezrobocia występuje w powiecie warszawskim zachodnim – stopa bezrobocia rejestrowanego w roku 2014 jest znacząco niższa niż w województwie mazowieckim i niemal dwukrotnie niższa od wskaźnika dla całej Polski. W dwóch pozostałych powiatach zasięg tego zjawiska jest znacznie większy - poziom bezrobocia w roku 2014 jest tutaj wyższy niż w regionie, zaś w przypadku powiatu nowodworskiego przekracza średnią ogólnopolską. Analizując powyższe dane warto zwrócić uwagę na dynamikę zmian porównywanych wskaźników. Od roku 2010 obserwujemy systematyczne pogorszenie sytuacji na rynku pracy, przy czym tendencja wzrostu poziomu bezrobocia zmienia się w roku 2013, zaś w kolejnym roku mamy do czynienia z wyraźną poprawą, co pokazują dane dla wszystkich jednostek administracyjnych, zamieszczone w powyższej tabeli.

⁸Źródło: jak wyżej

Tabela 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym i pracujący na 1000 ludności, dane za rok 2013⁹

jednostki terytorialne	udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2013 r.	pracujący na 1000 ludności w 2013 r. ¹⁰
Błonie	5,4%	375
Brochów	10,6%	138
Czosnów	5,5%	396
Izabelin	5,3%	203
Kampinos	6,9%	143
Leoncin	5,7%	114
Leszno	5,7%	152
Łomianki	4,6%	258
Ożarów Mazowiecki	5,1%	467
Stare Babice	4,6%	145
obszar LGD	5,3%	282
woj. mazowieckie	8,5%	272
Polska	8,8%	226

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze LGD jest znacznie niższy w porównaniu do analogicznych wskaźników regionalnych i ogólnokrajowych. Najbardziej korzystną sytuację odnotowano w gminach: Łomianki i Stare Babice, zaś negatywnie wyróżnia się gmina Brochów. Liczba pracujących na 1000 mieszkańców na obszarze LGD jest zbliżona do poziomu regionalnego, natomiast wyraźnie wyższa niż w całym kraju. Najwięcej osób pracujących jest w gminie Ożarów Mazowiecki, a następnie - Czosnów i Błonie. Na drugim biegunie znajdują się gminy: Leoncin, Brochów, Kampinos i Stare Babice. Dodajmy, że powyższe dane są niepełne, ponieważ nie obejmują osób zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwach, a także pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

⁹Źródło: jak wyżej

¹⁰Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie

Tabela 8. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminach należących do obszaru LGD, dane na dzień 31.12.2014 r.¹¹

Jednostki terytorialne	liczba zarejestrowanych bezrobotnych
Błonie	567
Brochów	267
Czosnów	313
Izabelin	312
Kampinos	161
Leoncin	203
Leszno	355
Łomianki	600
Ożarów Mazowiecki	563
Stare Babice	433
obszar LGD	3774

Na koniec roku 2014 w 10 gminach obszaru LGD zarejestrowanych było 3 774 bezrobotnych. Największą liczbę osób pozostających bez zatrudnienia odnotowano w gminach: Łomianki, Błonie i Ożarów Mazowiecki. Wymienione jednostki są gminami miejsko-wiejskimi, które – na tle pozostałych – wyróżniają się najliczniejszymi populacjami mieszkańców. Najmniejsze grupy zarejestrowanych bezrobotnych (w liczbach bezwzględnych) zamieszkują w gminach: Kampinos, Leoncin i Brochów.

¹¹ Źródło: Powiatowy Urząd Pracy dla Powiatu Warszawskiego Zachodniego w Błoniu, Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Dworze Mazowieckim, Powiatowy Urząd Pracy w Sochaczewie

Tabela 9. Struktura bezrobotnych w powiatach: nowodworskim, sochaczewskim i warszawskim zachodnim, dane na dzień 31.12.2014 r.¹²

jednostka terytorialna	powiat nowodworski	powiat sochaczewski	powiat warszawski zachodni
bezrobotni zarejestrowani ogółem	3636	3709	3001
kobiety	1649	1752	1439
bezrobotni z prawem do zasiłku	422	404	441
bezrobotni do 25. roku życia	616	621	318
długotrwale bezrobotni	1967	2102	1555
bezrobotni powyżej 50. roku życia	1049	1039	1164
bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych	1947	1311	1090
bezrobotni bez doświadczenia zawodowego	858	1153	548
bezrobotni bez wykształcenia średniego	2287	2139	1557
bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18. roku życia	308	348	194
bezrobotni niepełnosprawni	215	123	86

Struktura zarejestrowanych bezrobotnych we wszystkich trzech porównywanych powiatach jest podobna. Kobiety stanowią 45-48 proc. tej zbiorowości. Udział osób z prawem do zasiłku w populacji bezrobotnych wynosi 11-14 proc. Istotną zmienną wpływającą na sytuację na rynku pracy jest wiek osób pozostających bez pracy. Bezrobotni do 25. roku życia stanowią 11-17 proc. bezrobotnych ogółem, natomiast osoby w wieku powyżej 50 lat: 28-39 proc. (najwyższy odsetek – w powiecie warszawskim zachodnim). Licznymi grupami są osoby długotrwale bezrobotne: 52-57 proc., bezrobotni bez wykształcenia średniego: 52-63 proc., osoby bez kwalifikacji zawodowych: 35-54 proc. (najwyższy udział – w powiecie nowodworskim), a także bez doświadczenia zawodowego: 18-31 proc. (najwyższy odsetek – w powiecie sochaczewskim). Od 6 do 9 proc. zarejestrowanych bezrobotnych to osoby samotne, wychowujące przynajmniej jedno

¹² Źródło: jak wyżej

niepełnoletnie dziecko, natomiast 3-6 proc. to osoby niepełnosprawne (najwyższy udział – w powiecie nowodworskim).

Krótki komentarz do sytuacji niektórych spośród wymienionych wyżej grup społecznych na rynku pracy można odnaleźć w „Sprawozdaniu z działalności Powiatowego Urzędu Pracy dla Powiatu Warszawskiego Zachodniego w Błoniu za rok 2013”. Jeden z opisów dotyczy bezrobotnych do 25. roku życia. Autorzy wspomnianego opracowania określają ich mianem „szczególnej grupy bezrobotnych”, ponieważ „są to osoby młode, wchodzące na rynek pracy często po raz pierwszy...”. Najwięcej osób z tej grupy wiekowej rejestruje się jako bezrobotni w miesiącach zimowych (w okresie od grudnia do stycznia). Kolejna istotna obserwacja zamieszczona w sprawozdaniu dotyczy pozostających bez pracy powyżej 50. roku życia, którzy w zdecydowanej większości legitymują się niskim poziomem wykształcenia (w roku 2013 wykształcenie gimnazjalne lub niższe miało przeszło 35 proc. tej grupy, natomiast wykształcenie zasadnicze zawodowe – ponad 31 proc.). Wśród bezrobotnych niepełnosprawnych przeważają osoby z umiarkowanym oraz lekkim stopniem niepełnosprawności. Do trwałych barier utrzymujących się na rynku pracy należą: „brak kwalifikacji zawodowych, niski poziom wykształcenia, wiek powyżej 50. roku życia, zły stan zdrowia, niepełnosprawność, odbycie kary pozbawienia wolności...”. Z kolei do cech, które utrudniają podejmowanie pracy należą: „płeć: kobietom trudniej znaleźć pracę, brak kwalifikacji zawodowych, niski poziom wykształcenia, wiek powyżej 45 roku życia, brak aktywności własnej w poszukiwaniu pracy, brak zainteresowania programami aktywizacji zawodowej...”¹³.

Wymienione grupy społeczne są określane jako pozostające w szczególnej sytuacji na rynku pracy, czy też defaworyzowane. W tym miejscu warto doprecyzować pojęcie defaworyzacji. „Grupy wykluczone – inaczej grupy defaworyzowane, grupy będące w trudnej sytuacji/położeniu na rynku pracy, czy też grupy problemowe na rynku pracy. Są to grupy osób związanych z tzw. wtórnym (drugorzędnym, pobocznym) rynkiem pracy, gdzie fluktuacja zatrudnienia jest bardzo wysoka, warunki pracy (wynagrodzenie, podnoszenie kwalifikacji itd.) zdecydowanie gorsze, a okresy bezrobocia częstsze (wielokrotne

¹³ Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy dla Powiatu Warszawskiego Zachodniego w Błoniu za rok 2013, 19.03.2014 r.

bezrobocie) i/lub dłużej trwające (długotrwałe bezrobocie). Do niektórych grup wykluczonych zaliczamy całe grupy społeczne (np. młodzież), a czasem osoby borykające się z bardzo specyficznymi problemami (np. osoby opuszczające zakłady karne)...”¹⁴. Poniżej prezentujemy krótkie omówienia zagadnień związanych z aktywnością zawodową wybranych grup defaworyzowanych: kobiet, ludzi młodych, osób starszych, a także niepełnosprawnych.

Opis zagadnień związanych z funkcjonowaniem kobiet na rynku pracy znajdujemy w raporcie Urszuli Sztanderskiej „Działalność organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy skierowane do kobiet”. Przede wszystkim należy zaznaczyć, że aktywność zawodowa i poziom zatrudnienia kobiet są niższe w porównaniu z mężczyznami, natomiast stopa bezrobocia pozostaje wyższa wśród kobiet. Co istotne, w grupie kobiet pozostających bez pracy bardziej rozpowszechnione jest bezrobocie długotrwałe niż w analogicznej grupie mężczyzn. Kolejną różnicą są zarobki, które są zdecydowanie niższe w grupie kobiet. Na specyficzną sytuację kobiet na rynku pracy wpływają uwarunkowania związane z funkcjonowaniem w rodzinie: „...patrzac od strony podaży pracy (gotowości do podejmowania pracy zawodowej przy określonym poziomie płac), decyzje kobiet o pracy zawodowej są silnie warunkowane przez skalę obowiązków domowych, w tym związanych z urodzeniem i wychowywaniem dzieci (...) obowiązki domowe kobiet silnie wiążą się z posiadaniem dzieci, dlatego im większa liczba dzieci i im młodszy ich wiek, tym rzadziej kobiety decydują się na pracę zawodową...”. Niezmiernie istotnym czynnikiem jest wykształcenie kobiet: „...przygotowanie do podejmowania pracy w dużym stopniu zależy od posiadanego wykształcenia – generalnie im wyższe, im lepiej dopasowane strukturalnie (zawodowo) do popytu na pracę, tym gratyfikacje za pracę wyższe, więc i silniejsze bodźce do podejmowania pracy zawodowej (...) dobrze wykształcone kobiety bardzo aktywnie włączają się w rynek pracy, niskie kwalifikacje powodują zaś, że się z niego wycofują poszukując innych źródeł utrzymania...”. Z pewnością na sytuację kobiet wpływają również stereotypowe przekonania na temat ich „tradycyjnych” ról społecznych: „...społeczne normy klasyfikujące kobiety jako wyspecjalizowane w opiece nad dziećmi, osobami starszymi i ogólnie w pracach domowych decydują, że okresowo, a czasem na stałe, rezygnują one

¹⁴ Źródło: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/>

z pracy zawodowej (...) obowiązki względem młodszego pokolenia stanowią również zachętę do wczesnej dezaktywizacji zawodowej kobiet, które biorą na siebie także opiekę nad wnukami (...) ponieważ wiek emerytalny jest niższy dla kobiet niż dla mężczyzn, korzystają z niego, podejmując się dodatkowych funkcji opiekuńczych. Konsekwencją są jednak niższe świadczenia emerytalne...”.

U. Sztanderska wyodrębnia również kilka czynników, które decydują o mniejszym zapotrzebowaniu na pracę kobiet ze strony rynku (potencjalnych pracodawców):

- niższy kapitał ludzki (umiejętności zawodowe),
- ograniczony czas pracy zawodowej, mniejsze doświadczenie zawodowe
→ postrzeganie pracy zawodowej kobiet jako „niepełnowartościowej” przez pracodawców,
- częste przerwy w pracy powodujące „*utratę kontaktu ze zmianami, zachodzącymi w gospodarce...*”,
- rzadsze podejmowanie pracy w sektorze prywatnym przez kobiety w porównaniu z sektorem publicznym,
- rzadsze podejmowanie własnej działalności gospodarczej przez kobiety na tle mężczyzn,
- „stoczenie” pracujących kobiet w działach gospodarki o relatywnie niskich zarobkach,
- „płynność” rynku pracy, rozwiązania stanowione w celu ochrony rynku pracy (np. zatrudnienie na czas określony),
- dyskryminacja kobiet na rynku pracy,
- niska samoocena, obniżone aspiracje zawodowe i płacowe kobiet¹⁵.

Analizę sytuacji ludzi młodych, wchodzących na rynek pracy zawiera opracowanie „Problematyka organizacji pozarządowych jako usługodawców dla młodzieży na rynku pracy”, autorstwa Jadwigi Werbanowskiej. Rozważając tę problematykę nie należy jej

¹⁵ Źródło: Urszula Sztanderska, „Działalność organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy skierowane do kobiet”, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2006

zawęzać wyłącznie do kwestii związanych z poszukiwaniem zatrudnienia: „...należy mieć na uwadze nie tyle statystyki, co złożoność tego problemu w sensie społecznym i psychologicznym, a także zagrożenia specyfiki terenu oraz rejonu zamieszkania. Bezrobocie młodzieży nie jest jedynie problemem braku pracy, ale braku możliwości prawidłowego funkcjonowania społecznego i udziału w życiu społeczności lokalnej. Młody człowiek nie posiadający pracy, w większym stopniu jest narażony na demoralizację i uleganie różnym patologiom. To osoba potencjalnie zagrożona wykluczeniem społecznym. Jednak odwołując się do wskaźników liczbowych, stopa bezrobocia wśród młodzieży utrzymuje się nieprzerwanie na wysokim poziomie. Jednocześnie wysoki udział młodzieży wśród osób bezrobotnych jest cechą charakterystyczną zjawiska bezrobocia w Polsce od początku lat 90-tych...”. Do czynników zmniejszających szanse młodych ludzi na rynku pracy należą nie tylko nieodpowiednie kwalifikacje, ale również brak „...umiejętności szukania pracy oraz generalnie poruszania się w świecie instytucji społecznych, a także właściwości psychologicznych pozwalających na radzenie sobie na rynku pracy. W zdecydowanej większości młodzi nie rozumieją i nie doceniają znaczenia umiejętności społecznych (komunikatywność, autoprezentacja, pierwsze wrażenie, przygotowanie się i prowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej, rozeznanie potrzeb drugiej strony, i in.) w procesie poszukiwania, pozyskiwania i utrzymania zatrudnienia...”. Wiele bezrobotnych osób do 25. roku życia pochodzi z rodzin czy – szerzej – środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tej kategorii mieszczą się wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych, a także rodzin zastępczych, którzy „...czują się zagubieni, nie wykazują potrzebnej aktywności. Przeszkodą są nie tylko niewystarczające kwalifikacje oraz wiedza o rynku pracy, ale także zbyt niska motywacja do działania, wcześniejsze negatywne doświadczenia, brak dostatecznego kontaktu ze środowiskami pozytywnych oddziaływań. Istotną część młodych osób bezrobotnych stanowi także młodzież wywodząca się z rodzin korzystających długotrwale z pomocy społecznej, gdzie mamy do czynienia ze zjawiskami wyuczonej bezradności i bezrobocia dziedziczonego. W opisanych powyżej środowiskach, rodzina nie stanowi ani wzoru, ani wsparcia w procesie usamodzielniania się i podejmowania

zatrudnienia (...) Z tych środowisk pochodzi większość młodzieży, która weszła w kolizję z prawem lub jest absolwentami szkół specjalnych...”¹⁶.

O sytuacji osób w wieku powyżej 50 lat na rynku pracy pisze Tomasz Schimanek w publikacji zatytułowanej „Sytuacja osób powyżej 50-tego roku życia na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi rynku pracy skierowane do tych osób”. Wspomniany autor zwraca uwagę na niski wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lat w Polsce (jeden z najniższych w Europie), przy czym szczególnie trudna jest sytuacja kobiet z tej grupy wiekowej. *„Do wypychania osób starszych z rynku pracy przyczyniła się w dużej mierze polityka państwa w latach 90-tych, która zmierzała do świadomego wygaszania aktywności zawodowej tych osób, z uwagi na rosnące bezrobocie oraz brak nowych miejsc pracy generowanych przez gospodarkę (...) Niska aktywność zawodowa osób starszych rodzi szereg negatywnych konsekwencji, zarówno dla samych seniorów, jak i całego społeczeństwa. Wobec niskich świadczeń rentowo-emerytalnych praca jest istotnym, czasem koniecznym uzupełnieniem dochodów osób starszych. Zdarza się i tak, że wobec wysokiego poziomu bezrobocia emerytura czy renta staje się jedynym dochodem wielopokoleniowych rodzin. Praca jest często podstawowym, a niejednokrotnie jedynym bodźcem do aktywności życiowej: nadaje sens życia, motywuje do wychodzenia z domu, do dbania o wygląd, kondycję fizyczną i psychiczną. Obowiązki zawodowe pozwalają osobom starszym odnaleźć własną wartość oraz użyteczność. Dla wielu ludzi praca to także jedna z nielicznych możliwości przebywania z innymi, nawiązywania kontaktu ze światem zewnętrznym...”*. Z szerszej perspektywy niska aktywność zawodowa powoduje szereg negatywnych konsekwencji, takich jak np. obciążenie budżetu państwa świadczeniami rekompensującymi brak zatrudnienia, brak aktywnego udziału w wytwarzaniu PKB, obniżenie wpływów z tytułu podatków i ubezpieczeń społecznych, większą zachorowalność osób nieaktywnych zawodowo, brak możliwości wykorzystania wiedzy i doświadczenia osób starszych czy ograniczenie ich aktywności jako konsumentów. Powyższe problemy są szczególnie istotne w perspektywie zmian demograficznych, zachodzących w polskim społeczeństwie (rosnący udział seniorów w populacji).

¹⁶ Źródło: Jadwiga Werbanowska, Problematyka organizacji pozarządowych jako usługodawców dla młodzieży na rynku pracy, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2006

T. Schimanek wyodrębnia następujące przyczyny niskiej aktywności zawodowej osób powyżej 50. roku życia:

- trudna sytuacja ogólna na rynku pracy,
- popyt na pracowników o niskich oczekiwaniach płacowych, jakimi najczęściej są ludzie młodzi,
- rozwój nowoczesnych technologii i bariery, związane z brakiem umiejętności ich wykorzystywania przez osoby starsze,
- negatywne stereotypy na temat aktywności zawodowej osób starszych,
- polityka państwa, „wypychająca” osoby starsze z rynku pracy,
- ochrona pracowników w okresie przedemerytalnym, która – paradoksalnie – pogarsza ich sytuację na rynku pracy (takie osoby są niechętnie zatrudniane przez pracodawców)¹⁷.

Kolejną grupą o szczególnej sytuacji na rynku pracy są **osoby niepełnosprawne**. O wybranych zagadnieniach związanych z ich aktywnością zawodową pisze Justyna Kalita w opracowaniu „Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi dla tej grupy beneficjentów”. Do najważniejszych problemów osób z niepełnosprawnościami autorka zalicza bariery edukacyjne i niski poziom wykształcenia (utrudniony dostęp do edukacji, który ogranicza możliwości funkcjonowania na rynku pracy). *„Prawie 50% osób niepełnosprawnych posiada najwyżej wykształcenie podstawowe, a liczba niepełnosprawnych kończących studia wyższe nie przekracza kilku procent. (...) Na poziomie szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół średnich placówki oświatowe w niedostatecznym stopniu odpowiadają na specyficzne potrzeby edukacyjne młodzieży niepełnosprawnej. (...) Zbyt często, bez zastanowienia się nad konsekwencjami orzeka się nauczanie indywidualne, które oznacza odsunięcie*

¹⁷ Źródło: Tomasz Schimanek, „Sytuacja osób powyżej 50-tego roku życia na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi rynku pracy skierowane do tych osób”, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2006

niepełnosprawnego od rówieśników i luki w jego wiedzy. Skutkuje to potem trudnościami w dostaniu się na studia i w terminowym ich ukończeniu...”. Do innych barier zaliczyć można niechęć pracodawców do zatrudniania niepełnosprawnych, wynikającą z negatywnych stereotypów (np. postrzegania ich jako „niepełnowartościowych”, niekonkurencyjnych, przysparzających kłopotów pracownikom), a także braku regulacji prawnych czy – szerzej – nieskutecznej polityki państwa, wspierającej zatrudnianie tej grupy osób. „Polski model pracy dla osób niepełnosprawnych obejmuje zatrudnienie osób niepełnosprawnych, głównie osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności, w warsztatach terapii zajęciowej (WTZ) lub w zakładach aktywności zawodowej (ZAZ), pracę w zakładach pracy chronionej i, w niewystarczającym stopniu, pracę na otwartym rynku pracy. Celem warsztatów terapii zajęciowej oraz zakładów aktywności zawodowej, jako przejściowych form zatrudnienia, miałyby być przygotowanie cięższej niepełnosprawnych do pracy bezpośrednio na stanowisku pracy. W praktyce WTZ i ZAZ nie nadążają za wymogami otwartego rynku pracy i nie przygotowują uczestników do samodzielnego starania się o pracę na otwartym rynku...”¹⁸.

¹⁸ Źródło: Justyna Kalita, „Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi dla tej grupy beneficjentów”, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2006

Przedsiębiorczość

Tabela 10. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON łącznie oraz w podziale na wybrane sektory, dane za rok 2013¹⁹

Jednostki terytorialne	podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON	w tym w sektorze: rolniczym	w tym w sektorze: przemysłowym	w tym w sektorze: budowlanym
Błonie	2535	39	235	256
Brochów	392	18	30	54
Czosnów	1266	16	187	160
Izabelin	1747	8	196	147
Kampinos	420	7	57	69
Leoncin	449	18	33	70
Leszno	1080	15	99	127
Łomianki	5362	32	683	447
Ożarów Maz.	3101	35	310	292
Stare Babice	2981	34	344	283
obszar LGD	19333	222	2174	1905

Zdecydowanie najwięcej podmiotów gospodarki narodowej funkcjonuje w gminie Łomianki – 5 362, co stanowi prawie 28 proc. wszystkich podmiotów działających na obszarze LGD. Na kolejnych miejscach pod względem liczby przedsiębiorstw znalazły się gminy: Ożarów Mazowiecki, Stare Babice i Błonie. 2 174 firmy funkcjonują w sektorze przemysłowym, co stanowi przeszło 11 proc. zbiorowości podmiotów gospodarczych badanego terytorium. Z kolei branża budowlana reprezentowana jest przez 1 905 przedsiębiorstw (niemal 10 proc.). W obydwu wymienionych sektorach największy udział mają firmy zlokalizowane w gminie Łomianki, dość liczne są również podmioty z gmin: Ożarów Mazowiecki, Stare Babice oraz Błonie (podobnie, jak w całej zbiorowości przedsiębiorstw z obszaru LGD).

¹⁹ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 11. Podmioty w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności, dane za rok 2013²⁰

Jednostki terytorialne	podmioty w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności
Błonie	1941	92
Brochów	1457	72
Czosnów	2021	97
Izabelin	2648	129
Kampinos	1567	77
Leoncin	1282	65
Leszno	1709	86
Łomianki	3440	143
Ożarów Mazowiecki	2179	100
Stare Babice	2692	130
obszar LGD	2360	109
woj. mazowieckie	2184	93
Polska	1667	77

Najwięcej podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. ludności funkcjonuje w gminie Łomianki, dość licznie reprezentowane są również przedsiębiorstwa z gmin: Stare Babice oraz Izabelin. Najniższą wartość wskaźnika odnotowano natomiast w gminie Leoncin, a relatywnie słabo w tym swoistym rankingu wypadają również gminy: Brochów, Kampinos i Leszno.

Kolejnym wskaźnikiem odzwierciedlającym poziom aktywności gospodarczej jest liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000. mieszkańców. Po raz kolejny na pierwszym miejscu znalazła się gmina Łomianki, zaś kolejne pozycje zajmują gminy: Stare Babice oraz Izabelin.

Warto zauważyć, że aktywność gospodarcza na obszarze LGD jest relatywnie wysoka na tle województwa mazowieckiego, a także w porównaniu do wskaźników ogólnopolskich. Dotyczy to zarówno liczby podmiotów gospodarczych, jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na liczbę ludności.

²⁰ Źródło: jak wyżej

Tabela 12. Liczba turystycznych obiektów noclegowych posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych, łącznie z kwaterami agroturystycznymi i pokojami gościnnymi, dane za rok 2013²¹

jednostki terytorialne	turystyczne obiekty noclegowe
Błonie	3
Brochów	0
Czosnów	1
Izabelin	0
Kampinos	2
Leoncin	0
Leszno	1
Łomianki	3
Ożarów Mazowiecki	5
Stare Babice	3
obszar LGD	18

Jak już wspomnieliśmy, w dokumentach strategicznych obszaru LGD wśród branż o szczególnie wysokim potencjale rozwoju wskazuje się turystykę i rekreację, co jest związane z atrakcyjnością przyrodniczo-krajobrazową tego terenu, a także bliskością Warszawy. Jednocześnie autorzy tych opracowań zaznaczają, że wspomniany potencjał nie jest w pełni wykorzystywany, m.in. ze względu na niski poziom rozwoju bazy turystycznej. Argumentem na potwierdzenie tej tezy są dane prezentowane w powyższej tabeli, które obejmują liczbę obiektów, posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych. W roku 2013 na obszarze LGD funkcjonowało 18 takich podmiotów – najwięcej w gminie Ożarów Mazowiecki. Co istotne, w 3 spośród 10 badanych gmin nie odnotowano tego rodzaju obiektów.

²¹ Źródło: jak wyżej

Aktywność społeczna

Tabela 13. Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców, dane za rok 2013²²

jednostki terytorialne	fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców
Błonie	20
Brochów	35
Czosnów	36
Izabelin	38
Kampinos	33
Leoncin	29
Leszno	16
Łomianki	34
Ożarów Mazowiecki	20
Stare Babice	23
obszar LGD	27
województwo mazowieckie	39
Polska	32

Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na populację obszaru LGD jest relatywnie niska w porównaniu do wskaźników regionalnych i ogólnopolskich. Po raz kolejny można mówić o dużych różnicach między poszczególnymi gminami. Największe nasycenie podmiotami reprezentującymi „trzeci sektor” odnotowano w gminach: Izabelin, Czosnów, Brochów, Łomianki oraz Kampinos, natomiast najmniej tego rodzaju organizacji występuje wśród mieszkańców gmin: Leszno, a także Błonie i Ożarów Mazowiecki. Dodajmy, że powyższe zestawienie odzwierciedla jedynie współczynnik liczby zarejestrowanych podmiotów w odniesieniu do populacji danej gminy, a nie realny poziom uczestnictwa w działalności „trzeciego sektora”. Przypomnijmy, że – jak wynika z badań

²² Źródło: jak wyżej

ankietowych - członkostwo w organizacjach społecznych deklaruje 12 proc. mieszkańców obszaru LGD, co nie odbiega od wskaźników ogólnopolskich²³.

Tabela 14. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych roku 2010 i 2014²⁴

jednostki terytorialne	frekwencja w wyborach samorządowych, 21.11.2010 r.	frekwencja w wyborach samorządowych, 16.11.2014 r.
Błonie	53,95%	55,72%
Brochów	49,30%	65,08%
Czosnów	60,19%	59,11%
Izabelin	61,33%	60,22%
Kampinos	63,87%	65,56%
Leoncin	69,51%	57,05%
Leszno	51,58%	54,21%
Łomianki	57,25%	59,67%
Ożarów Mazowiecki	47,87%	43,31%
Stare Babice	46,38%	50,81%
obszar LGD	54,34%	55,54%
woj. mazowieckie	50,96%	51,07%
Polska	47,31%	47,40%

Frekwencja w wyborach samorządowych na obszarze LGD jest wyższa od wskaźników regionalnych i ogólnokrajowych. Dodajmy, że poziom uczestnictwa w głosowaniu w latach 2010-2014 nieznacznie rośnie. Szczególnie wysoką frekwencję odnotowano w gminach: Kampinos, Izabelin i Czosnów. Z kolei największe różnice dotyczą liczby głosujących w gminach: Brochów (wzrost o niemal 16 punktów procentowych w latach 2010-2014) i Leoncin (spadek o przeszło 12 pp.), co zapewne było powiązane z aktualnymi wydarzeniami na lokalnej scenie politycznej.

²³ Źródło: Diagnoza społeczna obszaru działania LGD, Raport z badań ilościowych i jakościowych, Lokalne Badania Społeczne dla Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”, 2014

²⁴ Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza

Sytuacja ekonomiczna

Tabela 15. Dochody i wydatki budżetów gmin, dane za rok 2013²⁵

Jednostki terytorialne	dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca w zł w 2013	wydatki ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca w zł w 2013	saldo dochodów i wydatków gminy na 1 mieszkańca w zł w 2013
Błonie	3766	3565	201
Brochów	2772	2749	23
Czosnów	3837	3746	91
Izabelin	4527	4592	-65
Kampinos	4205	4223	-18
Leoncin	2762	2797	-35
Leszno	2837	2674	163
Łomianki	3646	3418	228
Ożarów Mazowiecki	4759	4700	59
Stare Babice	4581	3781	800
obszar LGD	3959	3752	207
woj. mazowieckie	3180	3176	4
Polska	3099	3076	23

Jak pokazują prezentowane wyżej dane, gminy położone na obszarze LGD znajdują się w relatywnie dobrej sytuacji ekonomicznej, zarówno na tle województwa mazowieckiego, jak i całego kraju. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na znaczące różnice między dochodami i wydatkami budżetów poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Najwyższe wskaźniki (w ujęciu *per capita*) dochodów i wydatków odnotowano w gminach: Ożarów Mazowiecki, Stare Babice (najbardziej dodatnie saldo dochodów w relacji do wydatków), Izabelin i Kampinos. Na drugim biegunie znajdują się gminy: Leoncin, Brochów i Leszno.

²⁵ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 16. Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca w podregionach: warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim na tle regionu i kraju²⁶

jednostka terytorialna	rok	na 1 mieszkańca	
		w złotych	Polska = 100
województwo mazowieckie	2010	59217	158,7
	2011	63776	158,2
	2012	66755	159,2
podregion warszawski zachodni	2010	45714	122,5
	2011	50399	125,0
	2012	52637	125,5
podregion warszawski wschodni	2010	31592	84,7
	2011	34517	85,6
	2012	36181	86,3

Informacje na temat PKB gromadzone są w ujęciu regionalnym, a także na poziomie podregionów. Co istotne, ze względu na sposób zbierania danych przez instytucje statystyki publicznej gminy należące do obszaru LGD przyporządkowane zostały do 2 podregionów: warszawskiego zachodniego, który obejmuje powiaty: grodziski, grójecki, piaseczyński, pruszkowski, sochaczewski, warszawski zachodni i żyrardowski, a także warszawskiego wschodniego, w skład którego wchodzi powiaty: garwoliński, legionowski, miński, nowodworski, otwocki i wołomiński. Ponieważ nie ma możliwości podania precyzyjnych danych dotyczących obszaru LGD, prezentowane wskaźniki można potraktować jako przybliżone miary poziomu rozwoju gospodarczego danej jednostki terytorialnej.

Przede wszystkim należy zaznaczyć, że województwo mazowieckie osiąga najwyższą wartość PKB na głowę mieszkańca spośród wszystkich regionów kraju, przy czym parametry te są „zawyżane” przez Warszawę. Podregion warszawski zachodni ma wskaźniki, których wartości przewyższają średnią ogólnopolską, a jednocześnie niższe od regionalnych. Podregion warszawski wschodni znajduje się na znacznie niższym poziomie rozwoju, znacząco odbiegającym od parametrów gospodarczych całego kraju, a także województwa mazowieckiego.

²⁶ Główny Urząd Statystyczny

Infrastruktura społeczna

Tabela 17. Liczba przychodni zdrowia i liczba mieszkańców na jedną przychodnię, dane za rok 2013²⁷

jednostki terytorialne	liczba przychodni	liczba osób przypadających na 1 przychodnię
Błonie	6	3522
Brochów	1	4290
Czosnów	2	4845
Izabelin	6	1754
Kampinos	1	4291
Leoncin	1	5512
Leszno	5	1997
Łomianki	5	5003
Ożarów Mazowiecki	5	4489
Stare Babice	7	2513
obszar LGD	39	3810
województwo mazowieckie	2544	2090
Polska	19529	1971

W roku 2013 na obszarze LGD funkcjonowało 39 ośrodków zdrowia. Poziom nasycenia badanego terytorium placówkami służby zdrowia jest niższy (3 810 osób na 1 ośrodek) w porównaniu do danych regionalnych i ogólnopolskich (odpowiednio – 2 090 i 1 971 osób na 1 placówkę). Gminy należące do obszaru LGD znacząco różnią się pod względem liczby osób, przypadających na 1 przychodnię. Najkorzystniej pod tym względem wypadają gminy: Izabelin, Leszno i Stare Babice, natomiast najtrudniejszy dostęp do służby zdrowia mają mieszkańcy gmin: Leoncin i Łomianki.

²⁷ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 18. Liczba placówek oświatowych i liczba uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, dane za rok szkolny 2013/2014²⁸

jednostki terytorialne	szkoły podstawowe	uczniowie szkół podstawowych	gimnazja	uczniowie gimnazjów	szkoły ponadgimnazjalne	uczniowie szkół ponadgimnazjalnych
Błonie	3	1234	3	554	2	259
Brochów	2	291	1	86	0	0
Czosnów	7	564	5	222	0	0
Izabelin	4	760	3	271	4	72
Kampinos	1	258	1	154	0	0
Leoncin	3	308	3	155	0	0
Leszno	3	669	3	351	2	112
Łomianki	7	1456	3	609	2	114
Ożarów Maz.	5	1403	3	611	0	0
Stare Babice	3	981	1	329	0	0
obszar LGD	38	7924	26	3342	10	557

Dane zamieszczone w powyższej tabeli obrazują liczbę placówek edukacyjnych, a także liczbę uczniów, w podziale na rodzaj szkoły. W roku szkolnym 2013/2014 na obszarze LGD funkcjonowało 38 szkół podstawowych, 26 gimnazjów, a także 10 szkół ponadgimnazjalnych. Najwięcej uczniów pobierało naukę w gminach miejsko-wiejskich: Łomianki, Ożarów Mazowieckie oraz Błonie – powyższa obserwacja dotyczy szkół podstawowych i gimnazjów. Liczba uczniów w szkołach podstawowych wynosiła 7 924, natomiast gimnazjalnych – 3 342. Z kolei najwięcej uczniów szkół ponadgimnazjalnych odnotowano w gminie Błonie, a następnie – Łomianki i Leszno. Co istotne, we wszystkich szkołach ponadgimnazjalnych na obszarze LGD uczyło się 557 osób, co należy uznać za niski rezultat. Dodajmy, że w 6 na 10 gmin obszaru LGD nie funkcjonuje ani jedna szkoła ponadgimnazjalna. Prezentowane dane pokazują, że wielu młodych ludzi zamieszkujących badane terytorium po ukończeniu szkoły podstawowej lub gimnazjum kontynuuje naukę w placówkach warszawskich.

²⁸ Źródło: jak wyżej

Tabela 19. Liczba żłobków (dane za rok 2013) i placówek wychowania przedszkolnego (dane za rok szkolny 2013/2014) oraz liczba dzieci uczęszczających do tych placówek²⁹

Jednostki terytorialne	żłobki i kluby dziecięce	dzieci uczęszczające do żłobków i klubów dziecięcych	placówki wychowania przedszkolnego	dzieci uczęszczające do placówek wychowania przedszkolnego
Błonie	0	0	11	766
Brochów	0	0	3	66
Czosnów	0	0	12	402
Izabelin	1	9	5	484
Kampinos	0	0	1	152
Leoncin	0	0	5	146
Leszno	0	0	5	372
Łomianki	4	117	22	1038
Ożarów Maz.	0	0	13	900
Stare Babice	2	30	14	876
obszar LGD	7	156	91	5202

Dane zamieszczone w powyższej tabeli pokazują, że na obszarze LGD słabo rozwinięta jest sieć żłobków i klubów dziecięcych. W roku 2013 w 10 badanych gminach funkcjonowało 7 takich placówek, do których uczęszczało 156 uczniów. Co istotne, zdecydowana większość z nich korzysta z placówek zlokalizowanych na terenie gminy Łomianki. W 7 na 10 gmin obszaru LGD nie ma jakichkolwiek żłobków i klubów dziecięcych.

Zdecydowanie lepszy – choć z pewnością daleki od ideału – jest dostęp mieszkańców do placówek wychowania przedszkolnego (91 podmiotów, 5 202 dzieci w roku szkolnym 2013/2014). Należy zwrócić uwagę na duże różnice między poszczególnymi gminami. Zdecydowanym liderem pod względem liczby placówek i odbiorców jest gmina Łomianki (22 podmioty, 1 038 dzieci), zaś na ostatnim miejscu znalazła się gmina Brochów (3 podmioty, 66 dzieci).

²⁹ Źródło: jak wyżej

Infrastruktura techniczna

Tabela 20. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej³⁰

jednostki terytorialne	odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej	odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej
Błonie	87,20%	76,10%	71,90%
Brochów	65,90%	32,60%	0,00%
Czosnów	65,40%	41,10%	52,70%
Izabelin	58,90%	52,80%	82,40%
Kampinos	90,00%	28,00%	0,20%
Leoncin	33,90%	12,50%	0,10%
Leszno	82,40%	28,70%	33,70%
Łomianki	40,30%	35,90%	85,60%
Ożarów Maz.	92,80%	68,20%	78,70%
Stare Babice	84,30%	53,90%	83,20%
obszar LGD	71,60%	50,20%	66,00%
woj. mazowieckie	84,50%	64,70%	53,70%
Polska	88,00%	65,10%	52,40%

Powyższe dane odzwierciedlają, jaki procent populacji korzysta z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej. Dostęp do wodociągu i kanalizacji na obszarze LGD jest mniej rozpowszechniony niż w województwie mazowieckim, a także w całej Polsce. Nieco inny jest poziom rozwoju infrastruktury gazowej – tu wskaźnik dostępu dla badanego terytorium przewyższa parametry regionalne i krajowe.

Wyraźnie widać również, że każda z gmin obszaru LGD ma swoją specyfikę, na którą wpływa wiele czynników (m.in. gęstość zaludnienia, rozproszenie sieci osadniczej, struktura zabudowy). Największy udział osób korzystających z sieci wodociągowej odnotowano wśród mieszkańców gmin: Ożarów Mazowiecki, Kampinos i Błonie, zaś najmniejszy – w gminach Leoncin i Łomianki. Z kolei najszerzy dostęp do sieci kanalizacyjnej mają

³⁰ Źródło: jak wyżej

osoby zamieszkujące w gminach: Błonie i Ożarów Mazowiecki, zaś najslabiej pod tym względem wypada gmina Leoncin. Z infrastruktury gazowej korzysta najwięcej mieszkańców gmin: Łomianki, Stare Babice oraz Izabelin. W gminach Brochów, Kampinos i Leoncin odnotowano natomiast śladowe lub zerowe odsetki użytkowników sieci gazowej.

4c. Wyniki badań ankietowych

Jak już wspomnieliśmy, badania ankietowe zostały zrealizowane we własnym zakresie przez Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem”. Pomiar te były formą konsultacji społecznych założeń Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) na lata 2014-2020 i zostały przeprowadzone z wykorzystaniem dwóch metod badawczych: ankiety audytoryjnej oraz Komputerowo Wspomaganych Wywiadów Internetowych – CAWI.

Parametry techniczne badania:

- badanie ilościowe;
- mix metodologiczny: ankieta audytoryjna (rozdawana i wypełniana przez uczestników spotkań organizowanych przez Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem”) połączona z CAWI (Komputerowo Wspomagane Wywiady Internetowe, elektroniczna wersja kwestionariusza została zamieszczona na stronie internetowej LGD);
- liczebność próby: 155 osób;
- terminy realizacji: kwiecień 2015 r.
- kwestionariusz zawierał 23 pytania w części głównej (w tym 19 pytań zamkniętych i 4 pytania otwarte) oraz 10 pytań w metryczce.

Uczestnicy pomiaru odpowiadali na kilka bloków pytań dotyczących szeroko rozumianej aktywności społecznej i tożsamości lokalnej, jakości życia, priorytetów inwestycyjnych i pożądaných kierunków rozwoju, jak również dotychczasowych doświadczeń i planów związanych z korzystaniem z funduszy z Programu Rozwoju

Obszarów Wiejskich. Co istotne, w zależności od pytania ankietowani udzielali odpowiedzi, formułując własne opinie lub odnosząc się do sytuacji reprezentowanych przez nich podmiotów: instytucji, organizacji lub przedsiębiorstw.

Struktura próby

Tabela 21. Struktura próby: płeć, wiek, wykształcenie, sytuacja zawodowa, gmina i wielkość miejscowości zamieszkania

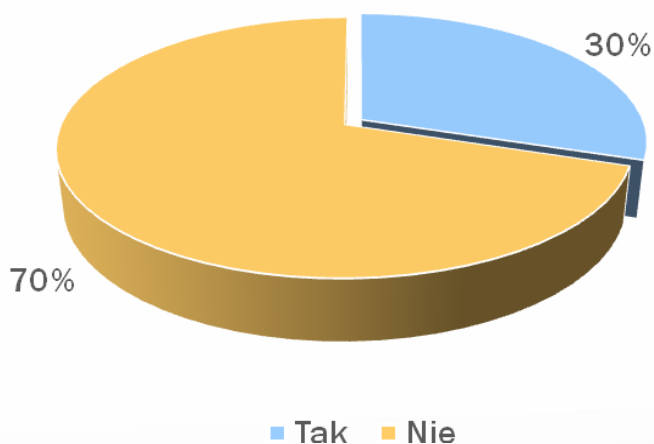
płeć	
mężczyzna	44%
kobieta	56%
wiek	
18-25	12%
26-35	25%
36-45	30%
46 i więcej	33%
wykształcenie	
podstawowe	1%
zawodowe	1%
średnie	21%
wyższe	77%
sytuacja zawodowa	
stała praca (etatowa)	59%
praca dorywcza	8%
przedsiębiorca/własna działalność gospodarcza	18%
rolnik	3%
bezrobotny(a)	5%
uczeń/student	6%
gospodyni domowa	3%
emeryt(ką)/rencista(tka)	8%
inna sytuacja	4%
gmina	
Błonie	17%
Brochów	1%
Czosnów	10%
Izabelin	4%
Kampinos	21%
Leoncin	6%
Leszno	10%
Łomianki	5%
Ożarów Mazowiecki	13%
Stare Babice	12%
inna gmina	1%

wielkość miejscowości zamieszkania	
wieś	77%
miasto	23%

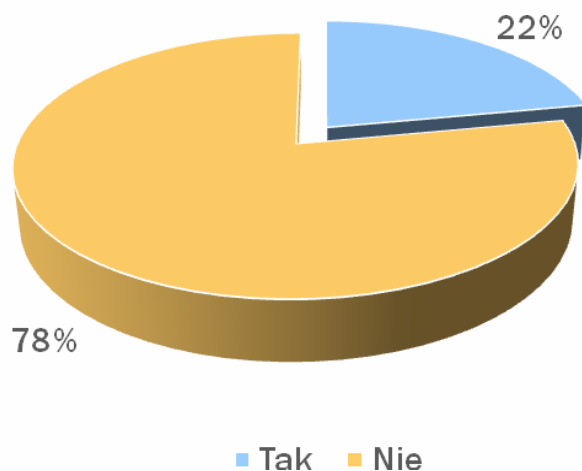
Wśród uczestników badania kobiety przeważają nad mężczyznami. Niemal 2/3 respondentów to osoby w wieku 36 lub więcej lat. Na uwagę zasługuje fakt, że w próbie reprezentowane są głównie grupy o wysokim poziomie edukacji – 98 proc. ankietowanych ma przynajmniej średnie wykształcenie, 77 proc. – wykształcenie wyższe. 6 na 10 badanych wykonuje stałą, etatową pracę, natomiast drugą pod względem liczebności grupą są miejscowi przedsiębiorcy. Najwięcej respondentów mieszka w gminach Kampinos i Błonie, natomiast przeszło 3/4 zamieszkuje na obszarach wiejskich.

Wykres 22. Praca w Instytucjach publicznych na obszarze LGD

3 na 10 badanych reprezentuje instytucje publiczne, działające na objętym analizą terytorium. Do takich podmiotów można zaliczyć m.in. urzędy gmin, placówki oświatowe i kulturalne, ośrodki zdrowia czy jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

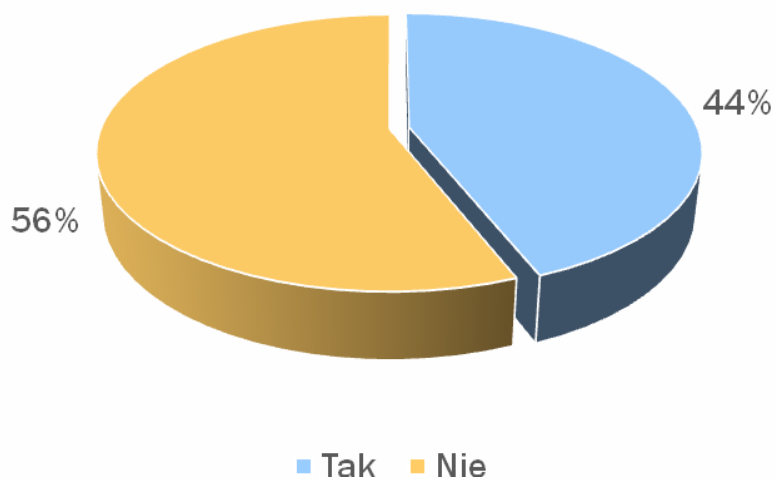
Wykres 23. Członkostwo w Stowarzyszeniu „Między Wisłą a Kampinosem”

Prawie 1/4 uczestników badania należy lub reprezentuje podmioty będące członkami Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”. Przynależność do tej organizacji deklarują przede wszystkim przedstawiciele miejscowych instytucji publicznych. Warto zauważyć, że żaden z ankietowanych przedsiębiorców nie jest członkiem Lokalnej Grupy Działania.

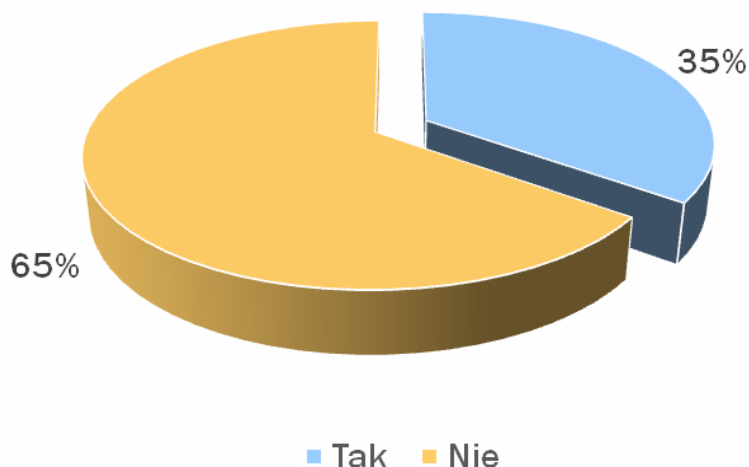
Aktywność społeczna i tożsamość lokalna

Wykres 24. Członkostwo lub aktywne wspieranie działalności organizacji pozarządowych

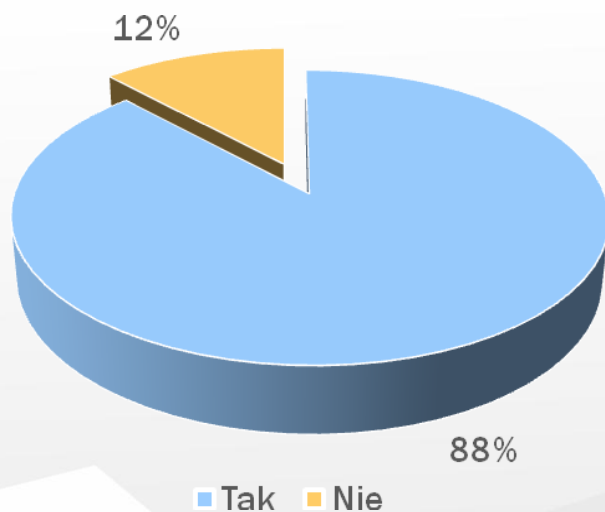
Mniej niż połowa badanych należy lub aktywnie wspiera działalność podmiotów „trzeciego sektora” – fundacji, stowarzyszeń czy klubów sportowych. Tego rodzaju aktywność częściej deklarują mężczyźni (60 proc.) w porównaniu z kobietami (31 proc.), a także osoby zamieszkujące w gminach: Łomianki, Leoncin i Błonie. Co ciekawe, zaangażowanie na rzecz tego rodzaju organizacji współwystępuje ze wspieraniem grup nieformalnych – 60 proc. badanych przedstawicieli sektora pozarządowego równoległe wspomaga działalność podmiotów, które nie posiadają osobowości prawnej (np. kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, grup hobbystycznych). Dodajmy, że aktywność na rzecz organizacji społecznych deklaruje 53 proc. respondentów, którzy reprezentują miejscowe instytucje publiczne. Opisywane tutaj różnice między poszczególnymi grupami respondentów są istotne statystycznie na poziomie 95 proc. Identyfikacja konwencji została przyjęta w dalszej części opracowania.

Wykres 25. Działalność lub aktywne wspieranie grup nieformalnych

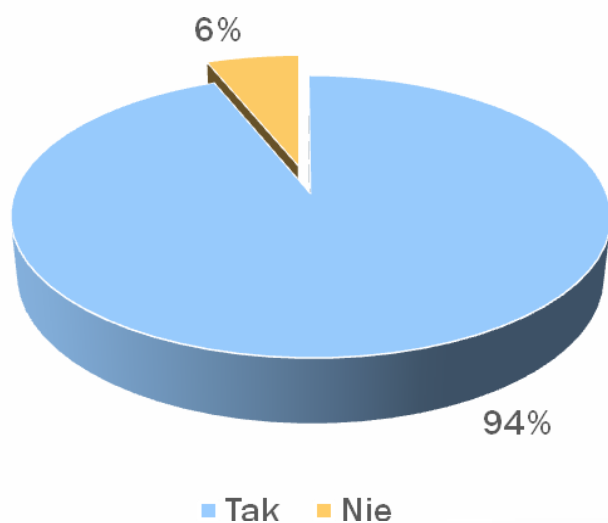
1/3 uczestników badania działa lub wspomaga funkcjonowanie grup czy środowisk, nieposiadających osobowości prawnej. Jak już wspomnieliśmy, tego rodzaju aktywność najczęściej łączy się z działalnością w organizacjach pozarządowych. Wspieranie grup nieformalnych najczęściej deklarują mężczyźni – 50 proc., emeryci i renciści – 62 proc., a – spośród mieszkańców poszczególnych gmin położonych na obszarze LGD – osoby zamieszkujące w gminie Leoncin – 67 proc.

Wykres 26. Poczucie związku z obecnie zamieszkiwaną gminą

Prawie 9 na 10 uczestników konsultacji czuje się związanych z aktualnie zamieszkiwaną gminą. Dodajmy, że tego rodzaju poczucie lokalnej tożsamości jest silniejsze wśród mężczyzn (96 proc.) w porównaniu z kobietami (83 proc.). Bardzo wysoki wynik odnotowany został również wśród respondentów z wykształceniem wyższym (96 proc.), a także w grupie badanych emerytów i rencistów, jak również mieszkańców gmin: Kampinos i Izabelin (wszystkie ankietowane osoby z ww. grup). W tym miejscu warto przypomnieć, że w badaniach realizowanych na populacji mieszkańców obszaru LGD tego rodzaju związek z najbliższą okolicą deklarowało 79 proc. (2011 r.) i 75 proc. (w 2014 r.)³¹.

Wykres 27. Perspektywa dłuższego związku z obecnie zamieszkiwaną gminą

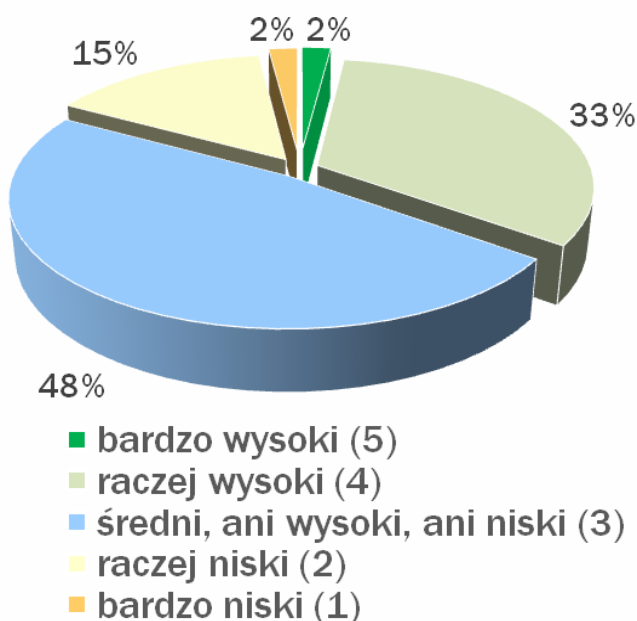
Zdecydowana większość uczestników pomiaru wiąże przyszłość – własną i swojej rodziny – z aktualnie zamieszkiwaną gminą. Bardzo wysokie wyniki zostały odnotowane we wszystkich grupach ankietowanych, jednak szczególnie wyróżniają się mężczyźni (99 proc.), przedsiębiorcy, a także mieszkańcy gmin: Błonie, Stare Babice, Łomianki i Izabelin (wszyscy respondenci z ww. grup). W pomiarach zrealizowanych wśród mieszkańców obszaru LGD podobne przekonanie wyrażało 76 proc. badanych w roku 2014 i 82 proc. w roku 2011³².

³¹ Źródło: Diagnoza społeczna obszaru działania LGD, Raport z badań ilościowych i jakościowych, Lokalne Badania Społeczne dla Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”, 2014

³² Źródło: jak wyżej

Lokalna diagnoza społeczna

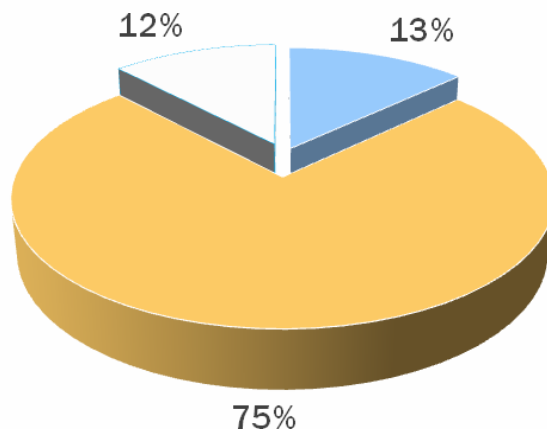
Wykres 28. Ocena poziomu życia w zamieszkiwanej gminie

35 proc. badanych pozytywnie ocenia jakość życia w swoich gminach, natomiast odmienną opinię na ten temat formułuje 17 proc. respondentów. Najbardziej liczna grupa – niemal połowa uczestników pomiaru – postrzega poziom życia jako średni, przeciętny, ani wysoki, ani niski. Warto zwrócić uwagę, że zebrane oceny są w małym stopniu spolaryzowane. Przeważają opinie neutralne lub ambiwalentne, a także umiarkowanie pozytywne lub negatywne, natomiast do rzadkości należą poglądy skrajne. Średnia (E) równa 3,17 oznacza ocenę nieco wyższą od środkowej kategorii w pięciostopniowej skali. Zdecydowanie bardziej optymistycznie widzą obecną sytuację mężczyźni (średnia E=3,43) w porównaniu z kobietami (E=2,98). Relatywnie wysokie wyniki odnotowano również wśród ankietowanych mieszkańców gmin: Izabelin i Stare Babice. Poziom życia bardziej pozytywnie postrzegają osoby zamieszkujące w miastach (E=3,36) w porównaniu z respondentami z obszarów wiejskich (E=3,12). Co niezmiernie istotne, na tle pozostałych grup badanych wyróżniają się osoby reprezentujące miejscowe instytucje publiczne, które

zdecydowanie najbardziej optymistycznie oceniają jakość życia w swoich gminach (E=3,51). Dodajmy, że w badaniach na populacji mieszkańców obszaru LGD uzyskane zostały dość zbliżone rezultaty (średnia ocena jakości życia w roku 2011 – 3,20, w roku 2014 – 3,22)³³.

Wykres 29. Akceptacja stwierdzeń na temat obszaru LGD

- obszar LGD jest raczej jednorodny, a poszczególne gminy najczęściej mają zbliżone atuty i bariery rozwojowe
- obszar LGD jest raczej zróżnicowany, a poszczególne gminy najczęściej mają odmienne atuty i bariery rozwojowe
- nie wiem/trudno powiedzieć lub mam inne zdanie na ten temat

Zdecydowana większość badanych sądzi, że obszar LGD jest zróżnicowany, zaś sytuacja poszczególnych jednostek administracyjnych jest specyficzna. Innymi słowy, gminy położone na objętym analizą terytorium posiadają odmienne cechy, zarówno mocne strony, jak i bariery rozwojowe, zatem, jak można przypuszczać, ich dalszy rozwój wymagać będzie odmiennych działań i instrumentów wsparcia. Co niezmiernie istotne, powyższy wynik jest kolejnym potwierdzeniem niejednorodnego charakteru obszaru LGD, co powinno zostać wzięte pod uwagę podczas ustalania celów i planowania przedsięwzięć, przewidzianych do realizacji w ramach nowej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020.

³³ Źródło: jak wyżej

Wykres 30. Obszary działalności gospodarczej o największym potencjale rozwojowym (maksymalnie 3 odpowiedzi)

W opinii uczestników badania największy potencjał rozwojowy mają branże związane turystyką i rekreacją, przede wszystkim takie inwestycje, jak np. baseny, stadniny koni czy pola golfowe (tego rodzaju obiekty najczęściej wymieniały kobiety, respondenci z wykształceniem średnim, mieszkańcy gminy Kampinos, jak również osoby zamieszkujące na terenach wiejskich), a także usługi agroturystyczne. Na trzecim miejscu wśród najbardziej perspektywicznych, zdaniem badanych, obszarów działalności gospodarczej znalazły się usługi opiekuńcze, np. skierowane do osób starszych lub niepełnosprawnych (tę branżę najczęściej wskazywały osoby z wykształceniem wyższym, ponadto udział tego rodzaju odpowiedzi rośnie wraz z wiekiem respondentów). Kolejną pozycję w zestawieniu zajmuje gastronomia, np. bary, restauracje, puby, kawiarnie (najczęściej mieszkańcy gminy Ożarów Mazowiecki). Warto zaznaczyć, że wspólną cechą obszarów gospodarki, postrzeganych jako najbardziej perspektywiczne jest możliwość adresowania tych usług do

odbiorców spoza obszaru LGD, przede wszystkim mieszkańców Warszawy. Bardziej szczegółowa analiza pozyskanych informacji dostarcza również kilku innych interesujących ustaleń. Otóż usługi związane z prowadzeniem żłobków i przedszkoli mają największy potencjał rozwojowy przede wszystkim wśród respondentów zamieszkujących w miastach (42 proc.). W kilku przypadkach zdecydowanie można mówić o lokalnej specyfice – osoby zamieszkujące w gminie Błonie częściej niż pozostali uczestnicy pomiaru wymieniają takie branże, jak transport i logistyka (okolice Błonia postrzegane są jako „zagłębienie” tego rodzaju działalności). Dodajmy, że na ostatnich miejscach w rankingu najbardziej perspektywicznych obszarów gospodarki znalazły się „tradycyjne” usługi, najczęściej skierowane do lokalnych odbiorców: branża porządkowa, budowlana czy usługi naprawcze.

Wykres 31. Obszary działalności gospodarczej, których brakuje w największym stopniu

Powyższe informacje zostały zebrane na podstawie odpowiedzi na pytanie otwarte, zatem charakteryzują się zróżnicowanym poziomem szczegółowości, co wynika ze specyfiki zastosowanego narzędzia. Uczestnicy badania udzielali spontanicznych odpowiedzi, które zostały zgromadzone w postaci bazy danych, a następnie zakodowane do kilkudziesięciu

zbiorczych kategorii. Rozkład tych wyników przedstawiony został na powyższym wykresie. Prezentowane zestawienie można interpretować jako ranking postrzeganych branż, których potencjał nie jest w pełni wykorzystany. Innymi słowy, są to obszary, które, zdaniem badanych, w przyszłości mogłyby stać się niszami rynkowymi obszaru LGD.

Jako brakujące obszary działalności gospodarczej najczęściej postrzegane są usługi rekreacyjne oraz gastronomiczne. Na kolejnych miejscach wymieniano szeroko rozumianą sferę kultury, atrakcje turystyczne oraz bazę noclegową. 9 proc. badanych wskazuje, że na obszarze LGD powinna zostać rozbudowana oferta komunikacji publicznej, zaś po 8 proc. ankietowanych oczekiwałoby szerszego zakresu usług medycznych, a także większej liczby dużych obiektów handlowych.

Wykres 32. Najbardziej dotkliwe problemy społeczne gminy (maksymalnie 3 odpowiedzi)

Największym problemem społecznym obszaru LGD jest, zdaniem badanych, bezrobocie i trudna sytuacja na rynku pracy. Co szczególnie warto podkreślić, wagę tego zjawiska najczęściej dostrzegają najmłodszy uczestnicy pomiaru (68 proc. w grupie wiekowej 18-25 lat), uczniowie i studenci (89 proc.), respondenci z wykształceniem średnim (59

proc.), mieszkańcy gmin Kampinos i Leoncin (64 i 67 proc.), a także osoby zamieszkujące na obszarach wiejskich (49 proc.) w porównaniu z mieszkańcami miast (28 proc.). Przedstawiciele instytucji publicznych przypisują temu zagadnieniu mniejsze znaczenie (32 proc.) niż pozostałe osoby objęte badaniem (49 proc.). Na kolejnych miejscach w hierarchii lokalnych problemów społecznych wymieniano uzależnienie od alkoholu, a także zmiany demograficzne i starzenie się populacji – tu opinie poszczególnych grup respondentów nie różnią się w sposób istotny statystycznie. Przypomnijmy, że w badaniach ankietowych wśród mieszkańców obszaru LGD z roku 2014 najczęściej wymieniano bezrobocie (50 proc.), alkoholizm (35 proc.), nadużywanie alkoholu przez młodzież (25 proc.), starzenie się społeczeństwa (21 proc.) oraz biedę i ubóstwo (17 proc.).

Tabela 33. Analiza SWOT obszaru LGD

Mocne strony	Słabe strony
Położenie – 53%	Komunikacja publiczna – 30%
Przyroda – 40%	Infrastruktura drogowa – 23%
Wykształceni ludzie z potencjałem, kapitał ludzki – 10%	Infrastruktura techniczna (ogólnie) – 14%
Infrastruktura techniczna – 10%	Oferta kulturalna – 11%
Atrakcje turystyczne – 10%	Działalność władz lokalnych, zarządzanie gminą – 10%
Komunikacja publiczna – 8%	Niski standard bazy turystycznej - 9%
Wysoki poziom oświaty – 7%	Zbyt mało miejsc do spędzania czasu dla dzieci i młodzieży – 9%
Wysoki poziom aktywności społecznej – 7%	Niedostateczna ilość przedszkoli i żłobków – 8%
Duża ilość podmiotów gospodarczych – 5%	Brak miejsc spotkań – 7%
Rozwój (ogólnie) – 5%	Służba zdrowia – 7%
Czyste powietrze – 4%	Problem ze znalezieniem pracy w swojej gminie – 7%
	Brak współpracy władz z mieszkańcami – 7%
	Niezagospodarowana przestrzeń publiczna – 6%
	Niski budżet gmin – 6%
	Brak ścieżek rowerowych – 6%
	Oświata – 6%
	Niska aktywność społeczna – 5%
	Gospodarka wodna, zagrożenie powodziowe – 5%
	Zbyt mało placówek handlowych – 5%

Szanse	Zagrożenia
Turystyka i agroturystyka – 20%	Duży ruch samochodowy – 6%
Kampinoski Park Narodowy – 11%	Braki w infrastrukturze drogowej – 5%
Położenie – 11%	Brak perspektyw rozwojowych – 5%
Sport i rekreacja – 11%	Zagrożenie podtopieniami i powodziami – 5%
Aktywni, chętni do działania ludzie – 8%	Władze lokalne i urzędnicy – 4%
Przyroda – 6%	Intensywna zabudowa – 4%
Rozwój przedsiębiorczości – 5%	Ograniczenia inwestycyjne na obszarze KPN oraz w jego otulinie – 4%
Napływ zamożnej i dobrze wykształconej ludności – 5%	Zanieczyszczenie środowiska – 4%
Poprawa komunikacji publicznej – 5%	
Środki unijne – 5%	
Stworzenie nowych miejsc pracy – 5%	
Bliskość tras szybkiego ruchu – 4%	
Inwestycje drogowe – 4%	

Respondenci odpowiadali na otwarte pytania dotyczące mocnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń zamieszkiwanej gminy. Łączne zestawienie tych informacji można zatem potraktować jako formę diagnozy społecznej obszaru LGD.

Wśród atutów obszaru LGD najczęściej wskazywano dogodne położenie geograficzne (zwłaszcza bliskość Warszawy), a także warunki przyrodnicze i krajobrazowe. Wśród rzadziej wymienianych mocnych stron badanego terytorium znalazły się zarówno kwestie „miękkie” (kapitał ludzki, poziom edukacji, aktywność społeczna), jak i „twarde” elementy związane z rozwojem infrastruktury czy funkcjonowaniem miejscowych podmiotów gospodarczych. Jako szansa rozwojowa postrzegana jest możliwość wykorzystania potencjału turystycznego i rekreacyjnego obszaru LGD, co wiąże się m.in. z walorami Kampinoskiego Parku Narodowego oraz bliskością Warszawy.

Wśród słabych stron badanego terytorium respondenci identyfikują przede wszystkim stan komunikacji publicznej (np. połączenia między niektórymi gminami lub miejscowościami położonymi na obszarach wiejskich) i infrastruktury technicznej, w tym drogowej. Relatywnie często pojawiały się wskazania dotyczące życia kulturalnego, standardu bazy turystycznej, możliwości spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież, a także liczby żłobków i przedszkoli. 2 spośród wymienianych kategorii odpowiedzi obejmowały sferę działalności władz samorządowych, w tym negatywnie ocenianego

sposobu zarządzania JST, a także niesprawnej komunikacji z mieszkańcami oraz braku partycypacji obywatelskiej oraz możliwości współdecydowania o istotnych sprawach lokalnych. Z kolei jako najważniejsze zagrożenia postrzegane są: narastający ruch samochodowy oraz stan infrastruktury drogowej, a także ogólny brak perspektyw rozwoju zagrożenie powodzią i podtopieniami (szczególnie zwracano uwagę na stan rowów i urządzeń melioracyjnych).

Priorytety Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020

Wykres 34. Inwestycje, które powinny zostać sfinansowane w ramach nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020 (maksymalnie 3 odpowiedzi)

W powyższym rankingu priorytetów inwestycyjnych na pierwszym miejscu znalazły się projekty drogowe (budowa i remonty dróg). Zdecydowanie częściej niż inni wskazywali tę odpowiedź mieszkańcy gminy Błonie (73 proc.), co zapewne jest związane z brakiem zapowiadanych od wielu lat inwestycji – obwodnicy miasta wraz z „obejściem” przejazdu przez tory kolejowe na trasie nr 579, przy którym często tworzą się uciążliwe dla mieszkańców korki. 4 na 10 badanych oczekuje budowy ścieżek rowerowych – najczęściej

mieszkańcy gminy Izabelin (83 proc.). Na trzecim miejscu znalazły się inwestycje w infrastrukturę turystyczną (np. parkingi, szlaki turystyczne i ich oznakowanie), co potwierdza, że turystyka i rekreacja postrzegana jest jako jedno z potencjalnych kół zamachowych rozwoju obszaru LGD. Tę ostatnią odpowiedź częściej wskazywali respondenci z obszarów wiejskich (41 proc.) w porównaniu do osób zamieszkujących w miastach (22 proc.).

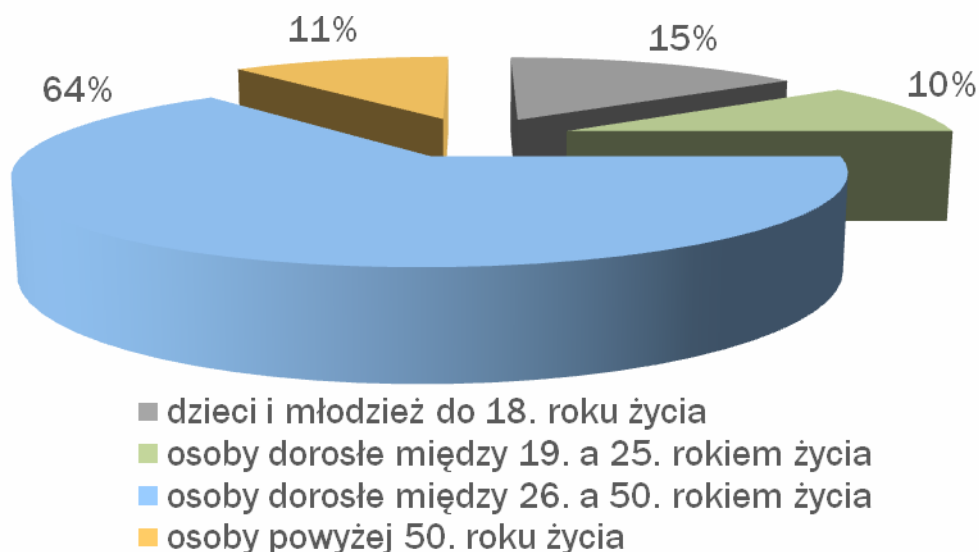
Wykres 35. Projekty i działania, które powinny być wspierane przez Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem” (maksymalnie 2 odpowiedzi)

Wśród pożądaných priorytetów rozwojowych na dwóch pierwszych miejscach wymieniano szeroko rozumiany rozwój infrastruktury: powstawanie ogólnodostępnych i niekomercyjnych obiektów turystycznych, rekreacyjnych i kulturalnych, a także inwestycje w drogi lokalne oraz sieć wodociągową i kanalizacyjną. Pierwszą z tych odpowiedzi najczęściej wskazywali respondenci w wieku 36-45 lat (60 proc.) oraz mieszkańcy gminy Leszno (73 proc.), natomiast drugą – ankietowani z wykształceniem wyższym (41 proc.). Co czwarty uczestnik badania widzi potrzebę wspierania pozarolniczej działalności

gospodarczej. Co ciekawe, powyższy pogląd w najmniejszym stopniu – na tle pozostałych respondentów - podzielają przedstawiciele miejscowych instytucji publicznych (11 proc.). Ostatnia z wymienionych grup badanych najczęściej dostrzega natomiast znaczenie kwestii związanych ze wzmacnianiem kapitału społecznego, w tym wykorzystywania rozwiązań innowacyjnych i wspierania partycypacji społeczności lokalnych w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju (32 proc.).

Wykres 36. Przedziały wiekowe osób, do których powinny być kierowane projekty i działania w ramach LSR na lata 2014-2020

Niemal 2/3 badanych wskazuje, że projekty i działania realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 powinny być adresowane do osób dorosłych między 26. a 50. rokiem życia. Powyższe przekonanie najczęściej podzielają kobiety (71 proc.), respondenci w wieku 26-35 lat (82 proc.), jak również ankietowani z wykształceniem wyższym (68 proc.).

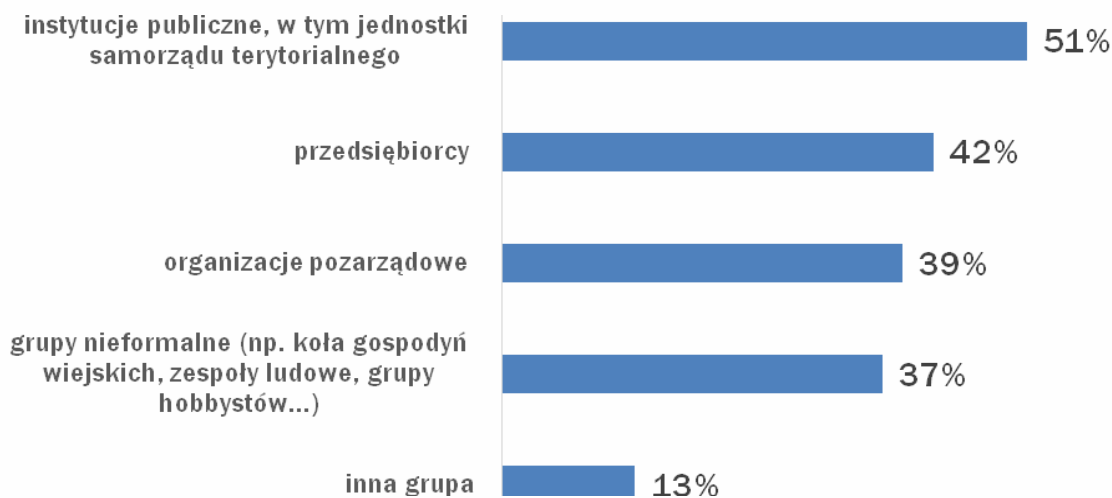
Wykres 37. Grupy defaworyzowane na rynku pracy, do których powinny być kierowane projekty i działania w ramach LSR na lata 2014-2020 (maksymalnie 2 odpowiedzi)

Respondenci odpowiadali również na pytanie o grupy o szczególnej sytuacji na rynku pracy, do których mogłyby zostać skierowane działania realizowane w ramach LSR na lata 2014-2020. Warto zwrócić uwagę, że podczas identyfikacji tych grup uczestnicy pomiaru przywiązują największą wagę do kryterium wieku. Na dwóch pierwszych miejscach znalazły się osoby w wieku 50 lub więcej lat, a także ludzie młodzi. Z pewnością sytuacja każdej z tych grup jest odmienna, a ich ograniczenia i bariery – specyficzne. Dla osób o dłuższym stażu na rynku pracy pewne ograniczenia mogą wynikać m.in. z dezaktualizacji ich umiejętności, zaś ludzie młodzi miewają trudności z podejmowaniem aktywności zawodowej, które mogą wynikać np. z braku doświadczenia zawodowego czy niedopasowania ich wykształcenia lub kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Ten wątek został szerzej opisany w jednym z poprzednich rozdziałów.

Wykres 38. Grupy beneficjentów, do których powinny być kierowane projekty i działania w ramach LSR na lata 2014-2020 (maksymalnie 2 odpowiedzi)

Ankietowani najczęściej wskazywali reprezentowane przez siebie grupy beneficjentów: instytucje publiczne (w tym JST i podległe im placówki), przedsiębiorstwa czy organizacje pozarządowe. W każdej z wymienionych grup respondentów odnotowano najwyższe odsetki następujących odpowiedzi (różnice istotne statystycznie na poziomie 95 proc.):

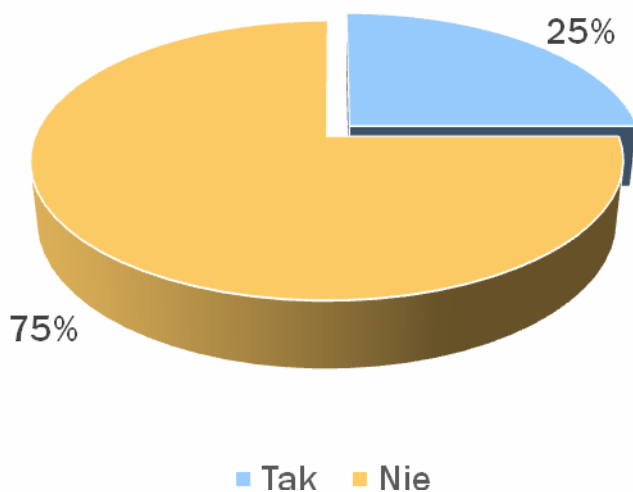
- 68 proc. przedstawicieli instytucji publicznych wskazuje tego rodzaju podmioty jako beneficjentów środków, które będą dystrybuowane w ramach LSR na lata 2014-2020;
- 75 proc. badanych przedsiębiorców uważa, że w kolejnych latach powinny być wspierane właśnie podmioty gospodarcze;
- 56 proc. osób reprezentujących „trzeci sektor” uważa, że projekty i działania w ramach nowej LSR należy adresować do organizacji pozarządowych.

Warto dodać, że w kategorii „inna grupa odbiorców” (13 proc.) respondenci niemal wyłącznie wskazywali osoby fizyczne jako potencjalnych beneficjentów środków dystrybuowanych w ramach nowej LSR na lata 2014-2020.

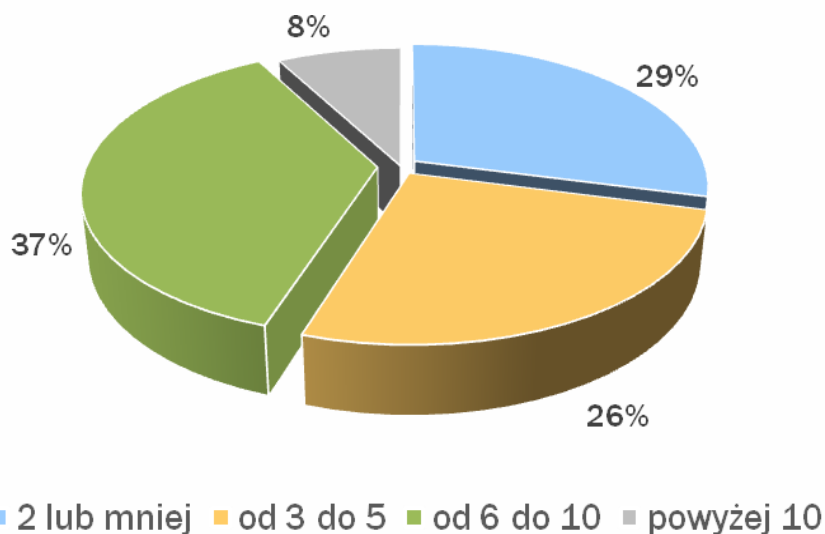
Doświadczenia i plany związane z korzystaniem ze środków z PROW

Wykres 39. Doświadczenia związane z dotacji przyznanych przez Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem”

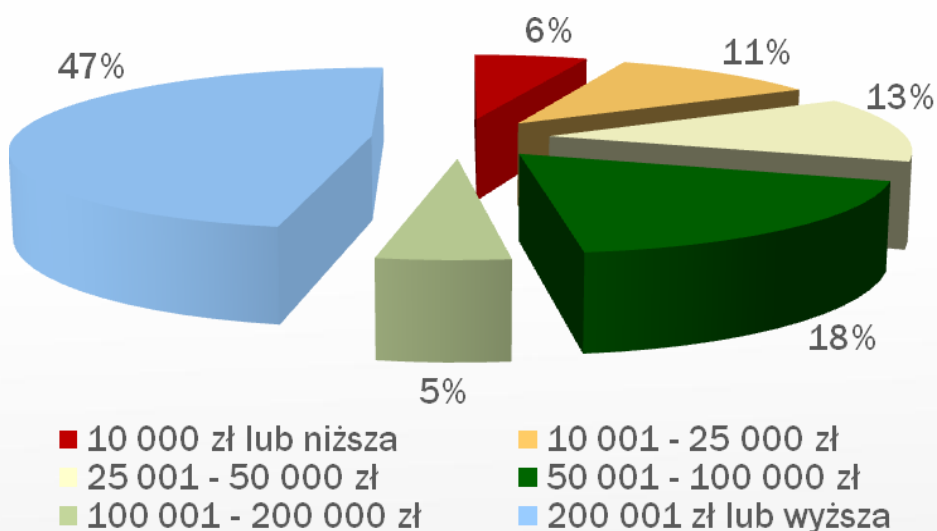

Co czwarty uczestnik badania deklaruje, że reprezentowany przez niego podmiot (instytucja, organizacja pozarządowa, przedsiębiorstwo...) w przeszłości skorzystał ze środków z PROW, dystrybuowanych przez Stowarzyszenie „Między Wisłą a Kampinosem”. Takie doświadczenia częściej posiadają mieszkańcy miast (44 proc.) w porównaniu do osób zamieszkujących na obszarach wiejskich (18 proc.). Grupą, która wyróżnia się na tle pozostałych uczestników badania są pracownicy etatowi (34 proc.). Korzystaniu ze środków z PROW sprzyja również reprezentowanie instytucji publicznej (68 proc.), organizacji pozarządowej (32 proc.), wspieranie aktywności grup nieformalnych (35 proc.), a także – co oczywiste – przynależność do Lokalnej Grupy Działania (68 proc.).

Wykres 40. Ilość projektów zrealizowanych ze środków przyznanych przez LGD

Wykres 41. Przybliżona, łączna wartość projektów zrealizowanych ze środków przyznanych przez LGD

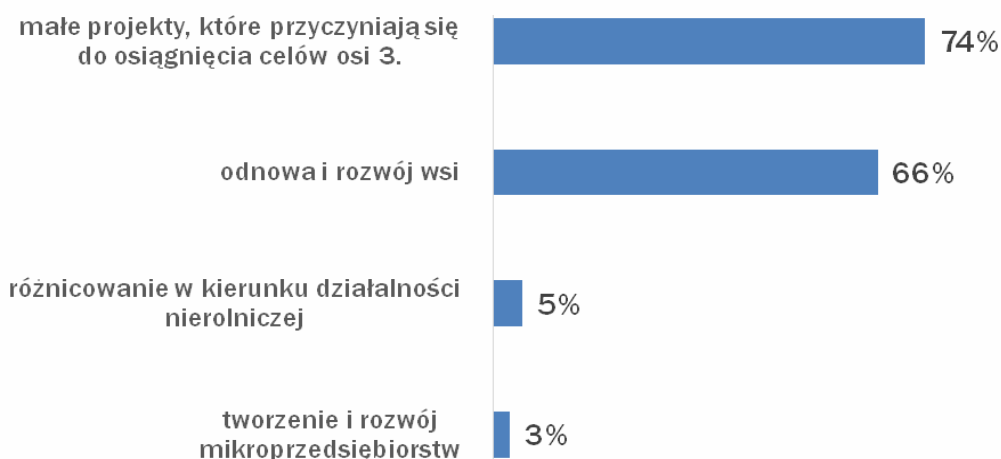
Przeszło połowa podmiotów reprezentowanych przez uczestników badania zrealizowało nie więcej niż 5 projektów ze środków przyznanych przez Lokalną Grupę

Działania. Wyraźnie widać, że dużą liczbę projektów wykonywały przede wszystkim podmioty publiczne, a także członkowie Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem”.

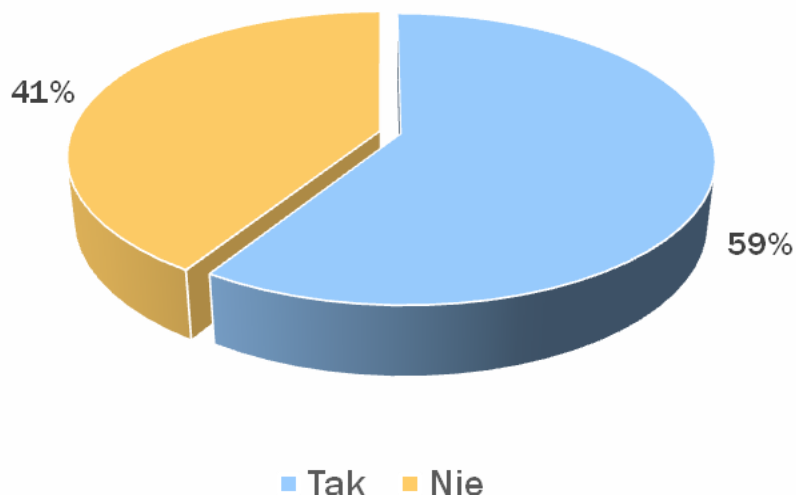
Niemal połowa badanych deklaruje, że reprezentowane przez nich podmioty zrealizowały projekty ze środków przyznawanych przez LGD na łączną kwotę powyżej 200 000 zł. Najczęściej są to przedstawiciele instytucji publicznych (59 proc.), a także członkowie Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem” (70 proc.).

Wykres 42. Obszary tematyczne projektów zrealizowanych ze środków przyznanych przez LGD

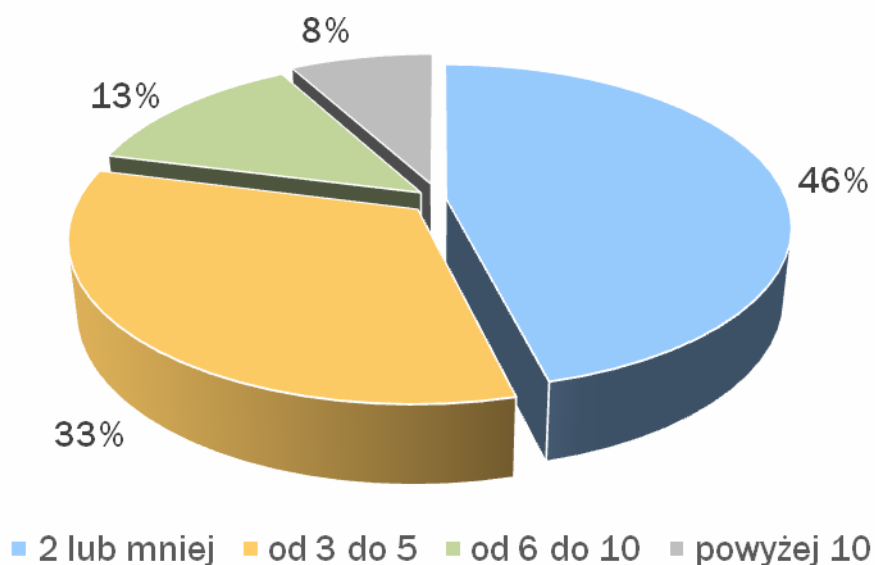
3/4 badanych deklaruje, że reprezentowane przez nich podmioty mają doświadczenie w realizacji małych projektów. Tej odpowiedzi najczęściej udzielali przedstawiciele instytucji publicznych, funkcjonujących na obszarze LGD (83 proc.). Około 2/3 uczestników pomiaru realizowało działania z zakresu odnowy i rozwoju wsi – w największym stopniu są to członkowie Stowarzyszenia „Między Wisłą a Kampinosem” (83 proc.).

Wykres 43. Plany w zakresie korzystania ze środków przyznawanych przez LGD

Prawie 6 na 10 badanych deklaruje chęć skorzystania ze środków z PROW w ramach LSR na lata 2014-2020. Co ciekawe, grupą, która w sposób istotny statystycznie wyróżnia się na tle pozostałych respondentów są przedsiębiorcy (79 proc.). Planom w zakresie korzystania ze środków dystrybuowanych przez LGD sprzyja praca w instytucji publicznej (91 proc.), reprezentowanie organizacji „trzeciego sektora” (79 proc.), aktywne wspieranie grup nieformalnych (74 proc.), a także członkostwo w Stowarzyszeniu „Między Wisłą a Kampinosem” (88 proc.).

Wykres 44. Ilość projektów planowanych do realizacji ze środków przyznanych przez LGD

Prawie połowa uczestników pomiaru deklaruje chęć realizacji nie więcej niż dwóch projektów w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020. 8 proc. wskazuje powyżej 10 takich przedsięwzięć. Większej ilości planowanych do realizacji projektów sprzyja reprezentowanie instytucji publicznych, a także członkostwo w Stowarzyszeniu „Między Wisłą a Kampinosem”.

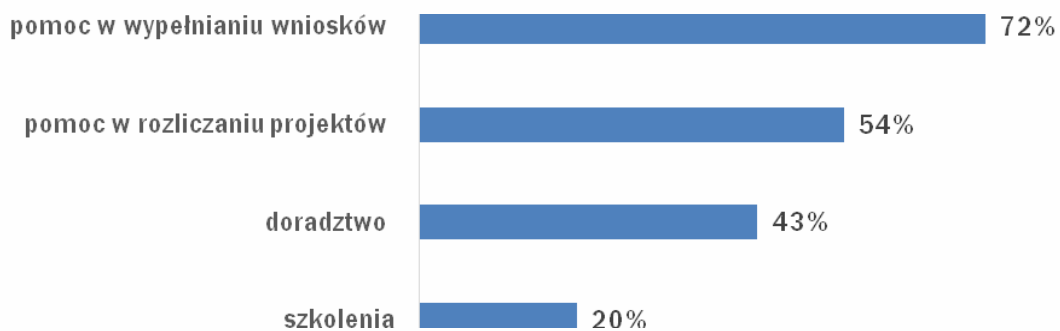
Wykres 45. Obszary tematyczne projektów planowanych do realizacji ze środków przyznanych przez LGD

Na rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej najczęściej wskazują przedstawiciele instytucji publicznych z obszaru LGD, a także członkowie Lokalnej Grupy Działania. Co oczywiste, wspieranie przedsiębiorczości najczęściej wymieniają osoby reprezentujące biznes. Na kolejnym miejscach znalazły się projekty na rzecz wzmocnienia kapitału społecznego oraz zachowania dziedzictwa lokalnego, a także inwestycje w infrastrukturę techniczną.

Wykres 46. Rodzaje wsparcia/usług oczekiwanych od LGD

W opinii badanych LGD przede wszystkim powinna pomagać w wypełnianiu wniosków o dofinansowanie, a następnie rozliczaniu projektów. Wyraźnie widać, że respondenci oczekują aktywnej i daleko idącej pomocy, wykraczającej poza proste udzielanie informacji i usługi edukacyjne. Co istotne, tego rodzaju oczekiwania formułują również respondenci, którzy wzięli udział w badaniu jakościowym. Szerzej na ten temat piszemy w dalszej części tego opracowania.

4d. Wyniki badań jakościowych

Jak już wspomnieliśmy, w jakościowej części badań przeprowadzonych zostało **20 Indywidualnych Wywiadów Pogłębionych (IDI)** z przedsiębiorcami i lokalnymi ekspertami, reprezentującymi instytucje publiczne, a także organizacje pozarządowe, działające na obszarze LGD. Badani przedstawiciele lokalnego biznesu reprezentują małe i średnie firmy, zatrudniające jednego, kilku lub kilkadziesiąt pracowników. Są to przedsiębiorstwa z różnych branż (np. budowa i obsługa maszyn przemysłowych, transport i spedycja, skup złomu, usługi rekreacyjne i noclegowe, handel, szkolenia i doradztwo, prowadzenie żłobków i przedszkoli, branża spożywcza, usługi porządkowe, rękodzielnictwo). Większość badanych firm funkcjonuje na rynku lokalnym lub regionalnym, lecz kilku rozmówców działa na skalę ogólnopolską, a także eksportuje swoje produkty lub usługi. Warto zwrócić uwagę na fakt, że dość liczna grupa badanych przedsiębiorców stara się dywersyfikować źródła przychodów, prowadząc równolegle kilka rodzajów działalności (wzajemnie powiązanych lub całkowicie niezależnych od siebie). Część z nich ma – udane lub nieudane – doświadczenia z przedsięwzięć biznesowych, podejmowanych w różnych branżach. Badani przedsiębiorcy funkcjonują na rynku od kilku lub od kilkadziesiąt lat. Większość z nich ma poczucie relatywnego sukcesu, czego odzwierciedleniem są ich osiągnięcia oraz ugruntowana pozycja rynkowa. Można stwierdzić, że w grupie badanych przedsiębiorców przeważają osoby, które postrzegają swoje biznesy jako rosące, znajdujące się w fazie rozwoju. Ta grupa przedsiębiorców inwestuje, zatrudnia nowych pracowników, zwiększa obroty, a także rozszerza zakres swoich działalności. W kilku przypadkach można mówić o stabilizacji, zaś niektórzy rozmówcy deklarowali, że ich firmy znajdują się „w fazie przejściowej” (np. zmiana formy prawnej) lub aktualnie mają problemy z utrzymaniem płynności finansowej (np. z powodu nierzetelności swoich kontrahentów, którzy zalegają z płatnościami). Część rozmówców zauważa, że kondycja ich przedsiębiorstw zmienia się w czasie, co może wynikać np. z sezonowego charakteru niektórych rodzajów działalności gospodarczej lub wahań koniunktury.

Rysunek 47. Mocne strony oraz bariery i ograniczenia badanych przedsiębiorstw

MOCNE STRONY:	OGRANICZENIA, BARIERY:
<ul style="list-style-type: none">✓ Ludzie, kapitał ludzki → profesjonalizm, kompetencje, zaangażowanie personelu✓ Wysoka jakość usług lub produktów✓ Szeroki zakres oferty✓ Dobry pracodawca, oferuje korzystne warunki swoim pracownikom (część badanych)✓ Lokalizacja, położenie (część badanych)✓ Uczciwość, etyka zawodowa (część badanych)✓ Dogodne godziny otwarcia (rzadziej)✓ Kierowanie usług lub produktów do masowego, „przeciętnego” odbiorcy – „nie są to usługi elitarne...” (rzadziej)	<ul style="list-style-type: none">✓ Zmienność, niestabilność rynku → poczucie niepewności, trudności z planowaniem/prognozowaniem przychodów, niechęć do zatrudniania pracowników na stałe, okresowe zatory płatnicze✓ Brak środków, trudny dostęp do kapitału (np. na rozwój, inwestycje), brak płynności finansowej✓ Brak wykwalifikowanych pracowników✓ Sezonowość biznesu (część badanych)✓ Biurokracja, procedury, opieszałość urzędnicza (część badanych)✓ Wysokie ceny ziemi (rzadziej)✓ Ograniczenia ze strony KPN (rzadziej)✓ Infrastruktura, budynek, wyposażenie, sprzęt (rzadziej)

Wśród mocnych stron swoich firm badani przedsiębiorcy najczęściej wymieniają kwestie związane z kapitałem ludzkim (wiedza, kompetencje i umiejętności, a także odpowiednie nastawienie do pracy), a także jakością i zakresem oferty. Do czynników hamujących zaliczana jest zmienność rynku i – co za tym idzie – kondycji danego przedsiębiorstwa, która ogranicza możliwości prognozowania wyniku finansowego, w tym planowania inwestycji czy zatrudniania pracowników na stałe. Istotnym ograniczeniem jest również brak kapitału na rozwój (np. na sfinansowanie inwestycji) lub bieżące funkcjonowanie.

Często przywoływanym przez badanych przedsiębiorców problemem są trudności ze znalezieniem wykwalifikowanego personelu, co potwierdzają rozmowy z miejscowymi specjalistami w dziedzinie zatrudnienia („obecnie rynek ewoluje w kierunku rynku pracownika, a nie pracodawcy...”). W opinii naszych rozmówców można mówić o sprzężeniu zwrotnym na rynku pracy: z jednej strony dostępne miejsca pracy najczęściej są niskiej

jakości (np. praca tymczasowa, umowy cywilno-prawne), z drugiej – czynnikiem hamującym rozwój są ograniczone możliwości pozyskania pracowników. Zdaniem badanych najważniejszym problemem nie jest zatem brak pracy (zwłaszcza, że wielu mieszkańców obszaru LGD pracuje w Warszawie), a niedopasowanie kwalifikacji potencjalnych pracowników do potrzeb rynku, a także – co warto podkreślić – brak odpowiedniego nastawienia, chęci czy nawyków związanych z pracą.

Badani przedsiębiorcy negatywnie oceniają system wsparcia i generalne warunki prowadzenia biznesu, co nie jest specyfiką obszaru LGD, a przekonaniem rozpowszechnionym w polskich środowiskach gospodarczych (*„przedsiębiorca jest uciskany przez wszystkie struktury państwa...”*). Zdaniem naszych rozmówców instytucje publiczne w małym stopniu interesują się funkcjonowaniem miejscowych firm. Respondenci krytycznie oceniają wysokość podatków lokalnych (*„na poziomie gminy mamy opłaty od nieruchomości, które w ostatnim czasie wzrosły o ponad 30 proc. i są na maksymalnym poziomie, jaki ustala ministerstwo...”*), brak elastyczności (np. rozłożenie opłat na raty) i generalny brak stabilnych reguł prowadzenia działalności gospodarczej (niespójne, często zmieniające się przepisy). Badani przedsiębiorcy mają poczucie, że instytucje państwa traktują ich jak *„potencjalnych złodziei”*, skupiając się na sprawowaniu funkcji kontrolnej i wymierzaniu kar. W ich opinii brakuje współpracy między instytucjami różnych szczebli administracji publicznej (np. powiatami a gminami).

Część respondentów wspomina o dotychczasowych próbach organizowania czy sieciowania środowiska miejscowych przedsiębiorców. Sama idea tego rodzaju przedsięwzięć budzi pozytywne skojarzenia naszych rozmówców (wymiana wiedzy i doświadczeń, wzajemne kontakty, integracja środowiska i reprezentowanie go w kontaktach ze światem zewnętrznym), jednak na obecnym etapie tego rodzaju inicjatywy nie funkcjonują. Kilka lat temu na terenie powiatu warszawskiego zachodniego zostało powołane stowarzyszenie przedsiębiorców (przy wsparciu powiatu, który użyczył lokalu, wyposażenia i ludzi), którego działalność została zawieszona (*„obecnie nie działa ze względu na brak źródeł finansowania...”*, *„teraz to trochę umarło, bo częstsza jest postawa, że więcej chcę wziąć niż włożyć, dlatego był problem z wpłatami tych przecież niskich składek...”*, *„dla mnie stowarzyszenie to porażka, bo nie osiągnęło celu...”*). Początkowe próby animowania działalności tej organizacji nie cieszyły się spodziewanym

zainteresowaniem (np. konferencje), zatem grupa inicjatorów „zniechęciła się” i zaprzestała dalszej aktywności („wszyscy narzekają, że nie ma pieniędzy, a jak im się zrobi konferencję na temat pozyskiwania środków, to nie przychodzą...”, „jak przedsiębiorcy nie widzą na końcu złotych, to nie są zainteresowani...”).

Okolo połowy badanych firm ma doświadczenia związane z korzystaniem z zewnętrznych źródeł finansowania. Najczęściej były to środki z Unii Europejskiej, np. na projekty inwestycyjne, dotacje przeznaczone na uczestnictwo w wydarzeniach targowych lub promocję eksportu (np. z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka). Część rozmówców korzystała z różnych form wsparcia oferowanych przez powiatowe urzędy pracy (np. staże, dotacje na doposażenie stanowiska pracy).

Badani przedsiębiorcy formułowali kilka istotnych wątpliwości, a także interpretacji dotyczących przyczyn niekorzystania ze wsparcia zewnętrznego:

- brak wystarczającej wiedzy na temat możliwości uzyskania dofinansowania,
- skomplikowane, czasochłonne procedury, biurokracja („zamiast prowadzić działalność, firma zaczyna się specjalizować w produkcji papierów...”, „potem te pieniądze okazują się być nie takie tanie...”, „dotacje są dla tych, którzy nie mają innej alternatywy...”),
- brak zaufania do firm oferujących pomoc w uzyskaniu wsparcia, trudności związane z oceną wiarygodności tych firm, zasady współpracy postrzegane jako niekorzystne (np. niechęć firm zewnętrznych do kooperacji w formule *success fee*),
- negatywne doświadczenia z przeszłości („próbowaliśmy, ale odpadliśmy ze względów formalnych”, „wynajęliśmy firmę, ale ona popełniła błąd i nie dostaliśmy dotacji...”),
- przekonanie, że dotacje z UE są przeznaczone głównie dla większych podmiotów,
- generalna niechęć do sięgania po „cudze pieniądze” („nigdy nie braliśmy żadnych pożyczek, ani kredytów...”),
- w odniesieniu do działań finansowanych z PROW: dość częsta opinia przedstawicieli większych firm, że są to zbyt małe projekty, których wielkość jest niedostosowana do potrzeb („to są projekty na 25 tysięcy złotych, a to mi nie daje pełnego

dofinansowania, bo ja potrzebuję wymienić oprogramowanie i sprzęt komputerowy, a to jest koszt koło 150 tysięcy...”).

Badanych przedsiębiorców można podzielić na dwie grupy, ze względu na wielkość ich firm. Obydwie grupy funkcjonują w innych okolicznościach, mają odmienną perspektywę, a także zupełnie inne plany, potrzeby i oczekiwania.

Przedstawiciele mniejszych firm:

- częściej wspominają o braku wiedzy na temat możliwości pozyskania środków zewnętrznych,
- częściej akcentują problem niestabilności rynku, uzależnienia od czynników zewnętrznych,
- skupiają się na bieżącej działalności, w mniejszym stopniu planują w perspektywie długookresowej, myślą w kategoriach strategicznych,
- oczekują głównie możliwości pozyskania środków na konkretne przedsięwzięcia, np. budowę hali produkcyjnej, zakup działki lub sprzętu, inwestycje unowocześniające ich firmy, zwiększające ich konkurencyjność, rozszerzające zakres dotychczasowej działalności lub obejmujące całkowicie nowe rodzaje działalności.

Przedstawiciele większych firm:

- również mają poczucie braku wystarczającej wiedzy na temat zewnętrznych źródeł finansowania, lecz częściej uważają, że „*jeśli ktoś jest zainteresowany, to znajdzie potrzebne informacje...*”,
- mają bardziej ugruntowaną pozycję rynkową,
- częściej myślą w kategoriach planowania strategicznego,
- oczekują:
 - tanich i dostępnych kredytów i pożyczek na sfinansowanie bieżącej działalności,

- dostępu do kapitału na realizację konkretnych inwestycji, zabezpieczenie wkładu własnego itp.,
- promocji gospodarczej ze strony instytucji publicznych, np. na poziomie regionu (promowanie mazowieckich firm, tworzenie produktów regionalnych),
- szerszego i kompleksowego wsparcia eksperckiego (np. edukacja, doradztwo, konsulting, analizy rynkowe, marketing i wsparcie sprzedaży, promocja firmy/marki, pomoc we wdrażaniu nowych rozwiązań/usług/produktów, badania i rozwój).

Jak już wspomnieliśmy, większość badanych przedsiębiorców – niezależnie od ich wielkości - deklaruje, że zakres ich wiedzy na temat źródeł zewnętrznego finansowania jest niewystarczający. Jednocześnie z dużą nieufnością odnoszą się oni do współpracy z firmami świadczącymi usługi z zakresu tworzenia wniosków o dofinansowanie i rozliczanie projektów. Ich oczekiwania sprowadzają się do kompleksowej usługi, którą można określić mianem **brokeringu źródeł zewnętrznego finansowania**. Innymi słowy, chodzi o dostarczenie wiarygodnej, rzetelnej i skoncentrowanej w jednym miejscu informacji, profesjonalne doradztwo, dostosowane do indywidualnych potrzeb, pomoc w wyborze optymalnych źródeł finansowania (spośród wszystkich dostępnych możliwości), a następnie wsparcie w pokonywaniu barier biurokratycznych: pomoc w przygotowaniu wniosku, sprawdzenie poprawności aplikacji pod względem formalnym, wsparcie na etapie realizacji projektu, w tym w rozliczeniach i sprawozdawczości („*przystałoby się takie poprowadzenie za rękę...*”). Nasi rozmówcy różnią się w opiniach, na jakim poziomie i przez jakie instytucje powinna być świadczona tego rodzaju usługa (gminy, powiatu, obszaru LGD...), jednak przeważa pogląd, że najskuteczniejsze są aktywne działania na poziomie lokalnym („*powinien być pracownik lub wydział w urzędzie gminy*”, „*LGD mogłaby organizować takie dyżury w gminach, na przykład raz w tygodniu...*”, „*urzędnicy powinni bardziej wychodzić w teren, tak jak pan tu do nas przyjechał, żeby się jakoś opatrzyć, zostać zauważeni...*”).